

पालिपाठसङ्घंहो

[New Concept Pali]

पदमञ्जरी

[Padamañjarī]

Compiled & Written by

Bhikṣu Dharmagupta Mahasthavira

Bauddha Jana Vihara

Sunaguthi, Patan

मूँह / च्वमि:

भिक्षु धर्मगुप्त महास्थविर

बौद्ध जन विहार

सनार्गु, यल।

पिकाक

भिक्षु धर्मगुप्त
बौद्ध जन विहार
सुनाङ्गुँ ललितपुर

Published by

*Bhiksu Dharmagupta Mahasthavira
Buddha Jana Vihara
Sunaguthi, Lalitpur-6, Nepal.*

फरप्प्यूटर सेटिङ्ग

भिक्षु धर्मगुप्त महास्थविर
बौद्ध जन विहार
सुनाङ्गुँ ललितपुर, नेपाल ।

मू.....। (मैत्रेगु ग्रन्थ पिकायेत) ।

ब्राह्मणी संस्करण : २००० प्रति
First Edition : 2011 AD (B.E. २५५४)

बुद्ध संवत्:	२५५४
नेपाल संवत्:	११३१
विक्रम संवत्:	२०६८
ईस्वी संवत्:	२०११

मुद्रक: आइडियल प्रिण्टिङ प्रेस, ग्रामको, ललितपुर, नेपाल ।

विसयसूची

अकारन्तपुलिङ्गो बुद्धसद्वे	१
आकारन्तोत्थिलिङ्गो कञ्जासद्वे	२
इकारन्त इत्थिलिङ्गो रत्तिसद्वे	२
अकारन्तनपुंसकलिङ्गो मनसद्वे	३
१. चक्रघुपालस्स अतीत-वर्त्यु	४
२. पूतिगत्ततिस्सथेरस्स अतीत-वर्त्यु	४
३. कोकसुनखलुइकस्स अतीत-वर्त्यु	५
४. मणिकारकुलूपकतिस्सथेर-वर्त्यु	५
५. तयोजन-वर्त्यु	६
६. लालुदायिथेर-वर्त्यु	८
७. महाधनसेद्विपुत्त-वर्त्यु	९
८. द्वे उद्धा	११
९. सुद्धोदन-वर्त्यु	११
१०. आनन्दथेरपञ्च-वर्त्यु	१२
११. जातिकलहवूपसमन-वर्त्यु	१३
१२. कोसलरञ्जो पराजय-वर्त्यु	१४
१३. पसेनदिकोसल-वर्त्यु	१४
१४. अतुलउपासक-वर्त्यु	१५
१५. पोड्डिलत्थेर-वर्त्यु	१६
१६. महाधनवाणिज-वर्त्यु	१८
१७. पटाचारा-वर्त्यु	१९
१८. सुन्दरीपरिब्बाजिका-वर्त्यु	१९
१९. पसेनदिकोसल-वर्त्यु	२०
२०. बन्धनागार-वर्त्यु	२१
२१. चूलधनुगहपण्डित-वर्त्यु	२२
२२. उपकाजीवक-वर्त्यु	२३
२३. अपुत्तकसेद्वि-वर्त्यु	२४
२४. अक्कोसकभारद्वाज-वर्त्यु	२५
२५. पेसकारधीता-वर्त्यु	२६
पदमञ्जरी	२८

< nmo t% Bgvtō Srhtō sýmksybaA%<

पालिपाठसङ्घो

isÂimÂgivMsADunm%VVA tTAg tM
SDýmS³MBnis%M पालिपाठसङ्घोM

मोगलान व्याकरणकथं पालि भाषाय् अ, आ आदि पीस्वंगः आखः दु । तर कच्चायन व्याकरणकथं पीछ्याः आखः दु ।

अ आ इ ई उ ऊ ए ए ओ ओ
क ख ग घ ड
च छ ज झ झ
ट ठ ड ढ ण
त थ द ध न
प फ ब भ म
य र ल व स ह ळ अं ।

अकारन्तपुल्लिङ्गो बुद्धसदा

१. बुद्धो, बुद्धा । २. बुद्धं, बुद्धे । ३. बुद्धेन, बुद्धेहि । ४. बुद्धस्स, बुद्धानं । ५. बुद्धा, बुद्धेहि । ६. बुद्धस्स, बुद्धानं । ७. बुद्धे, बुद्धेसु । ८. भो बुद्ध, भो बुद्धा ।

१. बुद्ध (बुद्धं), बुद्धपिं (बुद्धपिंस) । २. बुद्धयात, बुद्धपित्त । ३. बुद्धं, बुद्धपिंस । ४. बुद्धयात, बुद्धपित्त । ५. बुद्धपाखें, बुद्धपिनपाखें । ६. बुद्धयागु, बुद्धपिंगु । ७. बुद्धयाके, बुद्धपिके । ८. भो बुद्ध, भो बुद्धपिं ।

नर, उरग, नाग, धर्म, सद्ध, आकास, चन्द्र, कस्सक, लोक, मच्छ, मरग, मणिक, मञ्च, सकुण, समुद्र, सुरिय, वाणिज, दारक, गाम, घट, जनक, ओदन, सूद, याचक आदि बुद्धशब्दयें रूप हिलेगु ।

मन्, सर्प, किसि (नाग), धर्म, संघ, आकाश, चन्द्रमा, कृषक, लोक, न्या, लं, लंजवा:, खाता, भंग, समुद्र, सूर्यों, बंजा, मिजंमचा, गाँ, घः, बौ, जाकि, सुवा, फ्वर्गि आदि बुद्धशब्दयें रूप हिलेगु ।

सो = व *He*, ते = इपि *They* । त्वं = छ *You*, तुम्हे = छिपि *You* । अहं = जि *I*, मयं = जिपि *We* ।

SO गच्छति = व वनाच्चन । *He goes or He is going.*

१. vAmne So गच्छति, te गच्छन्ति, विगच्छसि, विगच्छथ, Shगच्छामि myगच्छाम, So गच्छते, te गच्छन्ते, विगच्छसे, विगच्छहे, Shगच्छेहे, myगच्छाम्हे।

१. आःया इल् : व वनाच्वन, इपि वनाच्वन । छ वनाच्वन, छिपि वनाच्वन । जि वनाच्वना, जिपि वनाच्वना ।

पुच्छति = न्यवाच्वन । वदति = ध्याच्वन । वन्दति = वन्दना यानाच्वन । धोवति = सिलाच्वन । धावति = ब्वाँय् वनाच्वन । रक्खति = रक्षा यानाच्वन । देसेति = कनाच्वन । देति = वियाच्वन । आहरति = हयाच्वन । हरति = यंकाच्वन । नीहरति = चिङ्काच्वन ।

विशेषणः

सुभ (शुभ, बाँला), अधम (नीच), पक्क (पाके जूग), सकल (फुकं), नव (न्हगु), दुक्कर (थाकूगु), एकच्च (गुलि), चार (सन्दर), मुदु (नायूगु, क्यातूगु), सुञ्ज (शन्न), मलिन (फोहरगु), विचित्र (विचित्र), जटिल (थाकूगु), पोराण (पुलांगु), सुख्ख (गगु), दुरगम (दुर्गम), पुथु (न्यना वनाच्वंगु, फैले ज्याच्वंगु), गरु (झातूगु), लहु (याउंगु), विसाल (तःधंगु), रम्म (रम्य), अनुत्तर (सर्वोत्तम), बहु (यक्वः), उत्सुक (उत्सुक), सन्त (शान्त), घोर (भयंकर), अलस (अलिछ), काण (कां), उम्मत (पालग, वैं), अढभुत (अद्भुत), अप्प (अल्प), सीतल (शीतल), भीरु (डर, ग्याः) ।

विभक्तिपकरण

पठमा विभक्तिः समणो भायति । दासो आगच्छति । चोरो हसति ।

दृतिया विभक्तिः सूदो ओदनं पचति । सप्पो जने दंसति । सिस्सो मासं पोत्थकं पठति । दिवसं गेहो सञ्जो तिटुति । दासो कोसं गच्छति । कोसं कुटिला नदी । कोसं पब्बतो । धि अलसं सिस्सं । अन्तरा च राजगहं अन्तरा च नालन्दं ।

तीतिया विभक्तिः दारकेन चन्दो दिस्सति । पुरिसेन गम्मति । दण्डेन सप्पं पहरति । विसमेन धावति । समेन धावति । सिस्सेहि सह आगच्छति आचरियो । आचरियेन सदिसो सिस्सो । जनकेन तुल्यो पुतो ।

चतुर्तीया विभक्तिः याचकस्स धनं ददाति । लोकहिताय बुद्धो धम्मं देसेति । न समत्थो दारभरणाय । सूदो पाकाय भोजनघरं गच्छति । माणवकानं अनज्ञभाय रुच्चति । पापिठस्स धम्मेन किं । जीवितं तिणाय अपि न मञ्जति ।

पञ्चमी विभक्तिः नगरस्मा आगच्छति । गामस्मा गच्छति । रुक्खस्मा पतति । चोस्मा भायति ।

छट्ठी विभक्तिः वनस्स सुनखा । गामस्स मनुस्सा । दिवसस्स तिक्खतुं । तिट्ठन्ति धम्मस्स जातारो । कण्हा गावीनं, गावीसु वा सम्पन्नखीरतमा । दानानं, दानेसु धम्मदानं सेट्ठं ।

सत्तमी विभक्तिः कुम्भे ओदनं पचति । आकासे सकुणा विचरन्ति । तिलेसु तेलं । मुसावादे पाचित्यं । आचरिये आगते सिस्सा उट्ठहन्ति । मच्चु गच्छति आदाय पेक्खमाने महाजने ।

आलपन विभक्तिः आवुसो सुमन सामणेर ! हे कञ्जे ! भो गोतम !

आकारन्तेत्थिलङ्गो कञ्जासदो

१. कञ्जा, कञ्जायो । २. कञ्जं, कञ्जायो । ३. कञ्जाय, कञ्जाहि । ४. कञ्जाय,
कञ्जानं । ५. कञ्जाय, कञ्जाहि । ६. कञ्जाय, कञ्जानं । ७. कञ्जायं, कञ्जासु । ८. भो कञ्ज,
भो कञ्जायो ।

भरिया = कला, भासा = भाषा, सद्वा = सद्वा, पाठसाला = पाठशाला, पञ्जा =
पञ्जा, पालिभासा = पालिभाषा, दारिका = मिसामचा, धर्मसाला = धर्मशाला, विसिखा =
चिव्यागु लॅं, साला = शाला/फल्चा, नावा = द्वंगा/नांचा, गिलानसाला = अस्पताल,
ओसधसाला = वासःपसः, गङ्गा = खुसि आदि कञ्जा (मिसा) शब्दथे रूप हिलेगु ।

आगच्छति = वयाच्चवन । पेसेति = छ्वयाच्चवन । लभति = प्राप्त जुयाच्चवन । गणहाति =
कयाच्चवन, ज्वनाच्चवन । सङ्घहाति = संग्रह/सेवा यानाच्चवन, बिचा यानाच्चवन । उगणहाति =
सयेकाच्चवन । किणाति = न्यानाच्चवन । विक्किणाति = मियाच्चवन । निक्खमति = पिहाँ
वनाच्चवन । पतति = कुतुं वनाच्चवन ।

qkM[®]t qWTi½ rWASj0

१. रत्ति, रत्तियो । २. रत्ति, रत्तियो । ३. रत्तिया, रत्तीहि । ४. रत्तिया, रत्तीहि । ५.
रत्तिया, रत्तीनं । ६. रत्तिया, रत्तीनं । ७. रत्तियं, रत्तीसु । ८. भो रत्ति, भो रत्तियो ।

रवि = सूर्यो, कवि = कवि, कपि = माकः, मणि = मणिरत्न, इसि = ऋषि,
कित्ति = किर्ति, सन्ति = शान्ति, बोधि = ज्ञान, मुक्ति = मुक्ति, पीति = प्रीति, अटवि =
जङ्गल, अङ्गुलि = पति, रति = लोभ/आशक्त आदि रत्ति(चा) शब्दथे रूप हिलेगु ।

२. BiV%it: S0 गमिस्सति, te गमिस्सति, Vm गमिस्ससि, tyne गमिस्सथ, ShM
गमिस्सामि myMगमिस्साम, S0 गमिस्सते, te गमिस्सत्ते, Vm गमिस्ससे, tyne गमिस्सहे, ShM
गमिस्सं myMगमिस्सास्हे ।

S0 गमिस्सति = व वर्ती । He will go.

रहति = बुया वयाच्चवन । आरहति = गयाच्चवन । ओरहति = कवहाँ वयाच्चवन । सुणाति
= न्यनाच्चवन । पचति = थुयाच्चवन । सुपति = द्यनाच्चवन । कीलति = म्हिताच्चवन । विचरति =
जुयाच्चवन । वसति = च्वनाच्चवन । उप्पज्जति = उत्पन्न जुयाच्चवन । पस्सति = स्वयाच्चवन ।
भुञ्जति = नयाच्चवन । खादति = नयाच्चवन । लिखति = च्वयाच्चवन । जानाति = सियाच्चवन ।
निसीदति = फयेतुनाच्चवन । पूजेति = पूजा यानाच्चवन । वपति = पिनाच्चवन । भवति =
जुयाच्चवन । खनति = म्हुयाच्चवन । जायति = उत्पन्न जुयाच्चवन । पापुणाति = थयनाच्चवन ।
पविसति = दुहाँ वनाच्चवन । तरति = तरे जुयाच्चवन । बुज्भति = थुयाच्चवन । धुनाति =
सिलाच्चवन/नाश यानाच्चवन । जीवति = म्वानाच्चवन । करोति = यानाच्चवन ।

अकारन्तनपुंसकलिङ्गो मनसदौ

१. मनं, मनानि । २. मनं, मने । ३. मनेन, मनेहि । ४. मनसो, मनानं । ५. मनसा, मनेहि । ६. मनसो, मनानं । ७. मने, मनेसु । ८. भो मन, भो मनानि ।

जल = लः, पदम = पलेस्वर्वाँ, कुल = कुल, नगर = शहर, पण्ण = हः, बीज = पुसा, भण्द = सामान, घर = छँ, खेत = बँ, लेखन = पौ, मित्र = पासा, मुख = ख्वाः, नगर = शहर, पाद = तुति, पीठ = मेच, पोत्थक = सफ़्, पुण्फ = स्वाँ, उटक = लः, वथ = वसः, मनशब्दवर्थे रूप हिलेगु ।

३. Blte सो अगमि, te अगमुं, अगमो, tÿne अगमित्थ, Sh अगमिं my अगमिष्ठा
सो अगमा, te अगमू, अगमिसे, tÿne अगमिहं, Sh अगम, my अगमिष्ठे।
सो अगमि = व वन । *He went.*

४. h॒P॥ S1US0 गच्छेय, tे गच्छेयुं, अगच्छेयासि, tÿne गच्छेयाथ, Sh गच्छेयामि
my गच्छेयाम, S0 गच्छेथ, te गच्छेर, अगच्छेथो, tÿne गच्छेयहो, Sh गच्छेयं my गच्छेयाम्हे।

S0 गच्छेय = व वंसा । *If he goes.*

५. p²hpTnAivD1S1US0 गच्छतु, te गच्छत्तु, अगच्छाहि, tÿne गच्छथ, Sh गच्छामि
my गच्छाम, S0 गच्छतं, te गच्छत्तं, अगच्छसु, tÿne गच्छहो, Sh गच्छे, my गच्छामसः।

S0 गच्छतु = व, वयात छो (वंके ब्यु, वने ब्यु) । *Let him go.*

निमित्तार्थक

गन्तुं = वनेत, किणितुं = न्यायेत, सुणितुं = न्यनेत, वपितुं = पिइत, खादितुं = नयेत, हसितुं = न्हिलेत, दातुं = बिइत ।

पूर्वकालिक अव्यय

गन्त्वा = वना, किणित्वान, किणित्वान, किणित्वा = न्याना, सुणित्वा = न्यना, वपित्वा = पिना, खादित्वा = नया, हसित्वन, हसित्वा = न्हिला, दत्वा = बिया ।
सोतुन, सुत्वान, सुत्वा = न्यना । आदाय = कया ।

अज्ज = थौ, आम = खः, अपि = तं, च = व, इदानि = आः, इध = थन, कदा = गुब्रले, कस्मा = गथे, कुहिं = गन, कुतो = गनं, न = मखु, पुन = हानं, सब्बदा = सर्वदा, सदा = न्याबलें, सद्दिं = नापं ।

१. चक्रबुपालस्स अतीत-वर्त्थ

अतीते वाराणसियं कासिरज्जे रज्जं कारेन्ते एको वेज्जो गामनिगमेषु चरित्वा वेजकम्मं करोन्तो एकं चक्रबुद्ध्वलं इतिथं दिस्वा पुछि - “किं ते अफासुक”न्ति?

“अक्खीहि न पस्सामी”ति।

“भेसज्जं ते करिस्सामी”ति?

“करोहि, सामी”ति। “किं मे दस्ससी”ति?

“सचे मे अक्खीनि पाकतिकानि कातुं सक्षिखस्ससि, अहं ते सद्भि पुत्तधीताहि दासी भविस्सामी”ति। सो “साधू”ति भेसज्जं संविदहि, एकभेसज्जेनेव अक्खीनि पाकतिकानि अहेसुं। सा चिन्तेसि - “अहमेतस्स सपुत्तधीता दासी भविस्सामी”ति पटिजानि, “न खो पन मं सप्घेन सम्पाचारेन समुदाचरिस्सति, वज्जेस्सामि न”न्ति। सा वेज्जेनागन्त्वा “कीदिसं, भ्वे”ति पुढा “पुब्बे मे अक्खीनि थोक सज्जिसु, इदानि पन अतिरेकतरं सूजन्ती”ति आह। वेज्जो “अयं मं वज्जेत्वा किञ्चिं अदातुकामा, न मे एताय दिन्नाय भतिया अस्यो, इदानेव नं अन्धं करिस्सामी”ति चिन्तेत्वा गेहं गन्त्वा भरियाय एतम्थं आचिक्षित। सा तुण्णी अहोसि। सो एकं भेसज्जं योजेत्वा तस्सा सन्तिकं गन्त्वा “भदे, इमं भेसज्जं अज्जेही”ति अज्जापेसि। अथस्सा द्वे अक्खीनि दीपसिखा विय विज्ञायिंसु।

चक्रबुपालेन कतकम्मं पच्छतो पच्छतो अनुवधि। पापकम्मज्जि नामेतं धुं वहतो बलिवद्वस्स पदं चक्रं विय अनुगच्छतीति इदं वर्त्थं कथेत्वा धम्मराजा इमं गाथमाह -

“मनोपुब्बङ्गमा धम्मा, मनोसेष्टा मनोमया।

मनसा चे पदुडेन, भासति वा करोति वा।

ततो नं दुखमन्वेति, चक्रकंव वहतो पद”न्ति॥

—४०५०१

२. पूतिगत्तिस्सत्थेरस्स अतीत-वर्त्थ

“अचिरं वर्तयं कायो, पथविं अधिसेस्सति।

छुद्धो अपेतविज्ञाणो, निस्त्थं वक्लिङ्गर”न्ति॥

अयं कस्सपस्मासम्बुद्धकाले साकुणिको हुच्चा बहूं सकुणे वधित्वा इस्सरजनं उपदृहि। तेसं दिन्नावसेसे विकिणाति, “विकितावसेसा मारेत्वा ठपिता पूतिका भविस्सन्ती”ति यथा उप्पतितुं न सक्कोन्ति, तथा तेसं जड्डीनि च पक्खटीनि च भिन्नित्वा रासिं कत्वा ठपेति, ते पुनरिवसे विकिणाति। अतिवद्वृनं पन लळकाले अत्तनोपि अत्थाय पचापेति। तस्सेकदिवसं रसभोजनं पक्के एको खीणासव्वो पिण्डाय चरन्तो गेहदारे अद्वासि। सो थेरं दिस्वा वितं पसादेत्वा, “मया बहूं पाणा मारेत्वा खादिता, अय्यो च मे गेहदारे ठितो, अन्तोगेहे च रसभोजनं संविज्जति, पिण्डपातमस्स दस्सामी”ति तस्स पतं आदाय पूरेत्वा रसपिण्डपातं दत्त्वा थेरं पञ्चपतिद्वितेन वन्दित्वा, “भन्ते, तुम्हेहि दिट्ठधम्मस्स मत्थंक पापुणेय्य”न्ति आह। थेरो “एवं होत्”ति अनुमोदनं अकासि। “भिव्वखवे, तदा कतकम्मवसेनेतं तिस्सस्स निफ्फनं, सकुणानं अट्टिभेदननिस्सन्देन तिस्सस्स गत्तज्ज्ञ पूतिकं जातं, अट्टीनि च भिन्नानि, खीणासवस्स रसपिण्डपातदाननिस्सन्देन अरहत्तं पत्तो”ति।

—४०५०१

३. कोकसुनखलुहकस्स अतीत-वर्त्य

अतीते किरेको वेज्जो वेज्जकम्मत्थाय गामं विचरित्वा किज्चि कम्मं अलभित्वा छातज्जत्तो निक्खमित्वा गामद्वारे सम्बहुले कुमारके कीळन्ते दिस्या “इमे सप्पेन डंसापेत्वा तिकिच्छित्वा आहारं लभिस्सामी”ति, एकस्मि रुक्खविले सीसं निहरित्वा निपन्नं सप्पं दस्सेत्वा, “अम्भो, कुमारका एसो सालिकपोतको, गण्हथ न”ति आह। अथेको कुमारको सप्पं गीवायं दब्हं गहेत्वा नीहरित्वा तस्स सप्पभावं जत्वा विरवन्तो अविदूरे ठित्स्स वेज्जस्स मध्यके खिपि। सप्पो वेज्जस्स खन्धटिंक परिक्खिपित्वा दब्हं डिंसित्वा तथेव जीवितक्षयं पापेसि, एवमेस अप्पदुड्स्स पदुस्सित्वा विनासं पत्तो।

सत्था धम्मं देसेन्तो इमं गाथमाह -

“यो अप्पदुड्स्स नरस्स दुस्सति, सुद्धस्स पोसस्स अनङ्गणस्स।
तमेव बालं पच्येति पापं, सुखुमो रजो पटिवातंव खित्तो”ति ॥

—४०५०१२५

४. मणिकारकुलूपकतिस्सत्थेर-वर्त्य

गव्यमेकेति इमं धम्मदेसनं सत्था जेतवने विहरन्तो मणिकारकुलूपकं तिस्सत्थेरं आरव्भ कथेसि।

सो किर थेरो एकस्स मणिकारस्स कुले द्वादस वस्सानि भुज्जि। तस्मि कुले जयप्पतिका मातापितृद्वाने टत्वा थेरं पटिजग्गिंगसु। अथेकदिवसं सो मणिकारो थेरस्स पुरतो मंसं छिन्दन्त्तो निसिन्नो होति। तस्मि खणे राजा पसेनदि कोसलो एकं मणिरतनं “इमं धोवित्वा विज्ञित्वा पहिण्तू”ति पेसेसि। मणिकारो सलैहितेनेव हृथेन तं पटिगहेत्वा पेलाय उपरि ठपेत्वा हृथधोवनत्थं अन्तो पाविसि। तस्मि पन गेहे पोसावनियकोञ्चकुणो अस्थि। सो लोहितगन्धेन मंससञ्जाय तं मणिं थेरस्स पस्सन्तस्सेव गिलि। मणिकारो आगन्त्वा मणिं अपसन्त्तो “मणि केन गहितो”ति भरियच्च पुत्तके च पटिपाटिया पुछित्वा तेहि “न गण्हामा”ति वुत्ते “थेरेन गहितो भविस्सती”ति। विन्तेत्वा भरियाय साढ्ठि मन्त्सेसि - “थेरेन मणि गहितो भविस्सती”ति। सा, सामि, मा एवं अवच, एतकं कालं मया थेरस्स न किञ्चित्वा वज्जं दिद्धुपुब्बं, न सो मणिं गण्हातीति। मणिकारो थेरं पुच्छि - “भन्ते, इमस्मि ठाने मणिरतनं तुम्हेहि गहित”त्ति। न गण्हामि, उपासकाति। भन्ते, न इधं अञ्जो अस्थि, तुम्हेहियेव गहितो भविस्सति, देथ मे मणिरतनान्ति। सो तस्मि असप्पटिच्छन्ते पुन भरियं आह - “थेरेनेव मणि गहितो, पीकेत्वा नं पुछिस्सामी”ति। सा, सामि, मा नो नासायि, वरं अम्हेहि दासव्यं उपगन्तुं, न च थेरं एवरुपं वत्तुन्ति। सो “सब्बेव मयं दासतं उपगच्छन्ता मणिमूलं न अग्धामा”ति रज्जुं गहेत्वा थेरस्स सीसं वेठेत्वा दण्डेन घट्टेसि। थेरस्स सीसतो च कण्णनासाहि च लोहितं पग्धरि, अक्खीनि निक्खमनाकारप्पत्तानि अहेसुं, सो वेदनापमत्तो भूमियं पति। कोञ्चो लोहितगन्धेना गन्त्वा लोहितं पिवि। अथ नं मणिकारो थेरं उप्पन्नकोधवेगेन “त्वं किं करोसी”ति पादेन पहरित्वा खिपि। सो एकप्पहारेनेव मरित्वा उत्तानो अहोसि।

थेरो तं दिस्या, उपासक, सीसे वेठनं ताव मे सिथिलं कत्वा इमं कोञ्चं ओलोकेहि “मतो वा, नो वा”ति। अथ नं सो आह - “एसो विय त्वम्पि मरिस्ससी”ति। उपासक, इमिना सो मणि

गिलितो, सचे अयं न अमरिस्सा, न ते अहं मरन्तोपि मणि आचिक्षिखसन्ति । सो तस्य उदरं फालेत्वा मणि दिस्या पवेधेन्तो संविगमानन्सो वैरस्स पादमूले निपञ्जित्वा “खमथ, मे, भन्ते, अजानन्तेन मया कत”न्ति आह । उपासक, नेव तुळं दोसो अत्थ, न मळं, वट्टस्सेवेस दोसो, खमामि तेति । भन्ते, सचे मे खमथ, पक्तिनियामेनेव मे गेहे निसीदित्वा भिक्खुं गण्हथाति । “उपासक, न दानाहं इतो पट्टाय परेसं गेहस्स अन्तोष्ठदनं पवित्रिसामि, अन्तोगेहपवेसनसेव हि अयं दोसो, इतो पट्टाय पादेसु आवहन्तेसु गेहदारे ठितोव भिक्खुं गणिहस्सामी”ति वत्वा धृतङ्गं समादाय इमं गाथमाह –

“पच्चति मुनिनो भर्तं, थोकं थोकं कुले कुले ।
पिण्डिकाय चरिस्सामि, अत्थ जड्बबलं ममा”ति ॥

इदज्य पन वत्वा थेरो तेनेव व्याधिना न चिरस्सेव परिनिब्बायि । कोज्यो मणिकारस्स भरियाय कुच्छिस्म पटिसन्धि गण्ह । मणिकारो कालं कत्वा देवलोके निबृत्ति । मणिकारस्स भरिया थेरे मुदुवित्तताय कालं कत्वा देवलोके निबृत्ति । भिक्खु सत्थारं तेसं अभिसम्परायं पुच्छिंसु । सत्था, “भिक्खवे, इधेच्चे गच्छे निबृत्तन्ति, एकच्चे पापकारिनो निरये निबृत्तन्ति, एकच्चे कतकल्याणा देवलोके निबृत्तन्ति, अनासवा पन परिनिब्बायन्ती”ति वत्वा अनुसन्धि घटेत्वा धम्मं देसेन्तो इमं गाथमाह –

“गव्यमेके उप्पज्जन्ति, निरयं पापकमिनो ।
सगं सुगितिनो यन्ति, परिनिब्बन्ति अनासवा”ति ॥

देसनावसाने बहू सोतापत्तिफलदीनि पापुणिसूति ।

_८००१२६

५. तयोजन-वत्थु

न अन्तलिक्षेति इमं धम्मदेसनं सत्था जेतवने विहरन्तो तयो जने आरब्ध कथेसि । सत्थरि किर जेतवने विहरन्ते सम्बहुला भिक्खु सत्थु दस्सनत्थाय आगच्छन्ता एकं गामं पिण्डाय पविसेंसु । गामवासिनो ते सम्पत्ते आदाय आसनसालाय निसीदापेत्वा यागुखज्जं दत्वा पिण्डपातवेलं आगमयमाना धम्मं सुणन्ता निसीदिंसु । तस्मि खणे भर्तं पचित्वा सूपब्यञ्जनं धूपयमानाय एकिस्सा इश्चिया भाजनतो आग्निजाला उड्हित्वा छद्दनं गण्ह । ततो एकं तिणकालं उड्हित्वा जलमानं आकासं पक्खिन्दि । तस्मि खणे एको काको आकासेन गच्छन्तो तत्थ गीवं पवेसेत्वा तिणवल्लिवेटिते ज्ञायित्वा गाममज्जे पति भिक्खुं तं दिस्वा “अहो भारियं कम्मं, पस्सथावुसो, काकेन पतं विष्कारं, इमिना कतकम्मं अज्जत्र सत्थारा को जानिस्सति, सत्थारमस्स कम्मं पुच्छिस्सामा”ति चिन्तेत्वा पक्खिमिसु ।

अपरेसम्पि भिक्खूनं सत्थु दस्सनत्थाय नावं अभिरुद्ध गच्छन्तानं नावा समुद्रे निच्चला अद्वासि । मनुस्सा “काळकण्णिना एथ भवितव्व”न्ति सलाकं विचारेसु । नाविकस्स च भरिया पठमवये ठिता दस्सनीया पासादिका, सलाका तस्सा पापुणि । “सलाक पुन विचारेथा”ति वत्वा यावततियं विचारेसु, तिक्खतुम्पि तस्सा एव पापुणि । मनुस्सा “किं, सामी”ति नाविकस्स मुखं

ओलोकेतुं । नाविको “न सक्का एकिस्सा अस्थाय महाजनं नासेतुं, उदके नं खिपथा”ति आह । सा गहेत्वा उदके खिपयिमाना मरणभयतज्जिता विरवं अकासि । तं सुत्वा नाविको को अस्थो इमिस्सा आभरणोहि नढेहि, सब्बाभरणानि ओमुञ्जित्वा एकं पिलोतिकं निवासापेत्वा छडेथ नं, अहं पनेतं उदकपिट्ठे प्लवमानं दृढं न सक्रियस्सामी तस्या यथा नं अहं न पस्सामि, तथा एकं वालुकुटं गीवाय वन्धित्वा समुद्र खिपथाति । ते तथा करिंगु । तथ्यि पतितद्वानेयेव मच्छकच्छपा विलुम्पिसु । भिक्खू तं पवर्तिं जत्वा “ठपेत्वा सत्थारं को अज्जो एतिस्सा इत्थिया कतकम्मं जानिस्सति, सत्थारं तस्सा कम्मं पुच्छिस्सामा”ति इछितद्वानं पत्वा नावातो ओरुङ्घ पक्कमिंसु ।

अपरेपि सत्त भिक्खू सत्थु दस्सनथाय गच्छन्ता सायं एकं विहारं पविसित्वा वसनद्वानं पुच्छिसु । एकस्मित्य लेणे सत्त मज्जा होन्ति । तेसं तदेव लभित्वा तथ्य निपत्तानं रत्तिभागे कूटागारमत्तो पासाणो पवद्वामानो आगन्त्वा लेणदारं पिदहि । नेवासिका भिक्खू “मयं इमं लेणं आगन्तुकभिक्खूनं पापयिष्ठा, अयज्च महापासाणो लेणदारं पिदहन्तो अद्वासि, अपनेस्साम न”ति समन्ता सत्ताहि गामेहि मनुस्से सन्निपातेत्वा वायमन्ततापि ठाना चालेतुं नासर्विखसु । अन्तो पविद्विभिक्खूपि वायमिंसुयेव । एवं सन्तोषि सत्ताहं पासाणं चालेतुं नासर्विखसु । आगन्तुका सत्ताहं छातज्जन्ता महादुख्यं अनुभविसु । सत्तमे दिवसे पासाणो सयमेव पवद्वित्वा अपगतो । भिक्खू निक्खमित्वा “अम्हाकं इमं पापं अज्जत्र सत्थारा को जानिस्सति, सत्थारं पुच्छिस्सामा”ति विन्तेत्वा पक्कमिंसु । ते पुरिमेहि सद्वि अन्तरामगे समागन्त्वा सब्बे एकतोव सत्थारं उपसङ्गमित्वा वन्दित्वा एकमन्तं निसित्रा सत्थारा कतपटिसन्थारा अत्तना अत्तना दिव्वानुभूतानि कारणानि पटिपाटिया पुच्छिसु ।

सत्थापि तेसं पटिपाटिया एवं व्याकासि - “भिक्खवे, सो ताव काको अत्तना कतकम्ममेव अनुभोसि । अतीतकाले हि बाराणसियं एको कस्सको अत्तनो गोणं दमेत्तो दमेतुं नासक्किय । सो हिस्स गोणो थोकं गन्त्वा निपज्जि, पोथेत्वा उद्डापितोपि थोकं गन्त्वा पुनर्पि तथेव निपज्जि । सो वायमित्वा तं दमेतुं असरक्कोन्तो कोधाभिभूतो हुत्वा ‘इतो दानि पट्टाय सुखं निपज्जिस्सरी’ति पलालपिडं विय करोन्तो पलालेन तस्स गीवं पलिवेटेत्वा अग्गिमदासि, गोणो तथेव ज्ञायित्वा मतो । तदा, भिक्खवे, तेन काकेन तं पापकम्मं कर्तं । सो तस्स विपाकेन दीघरतं निर्ये पच्छित्वा विपाकावसेसेन सत्कथयतुं काकयोनियं निब्बतित्वा एवमेव आकासे ज्ञायित्वाव मतो”ति ।

सापि, भिक्खवे, इत्थी अत्तना कतकम्ममेव अनुभोसि । सा हि अतीते बाराणसियं एकस्स गहपतिकस्स भरिया उदकहरणकोइनपचनादीनि सब्बकिच्छानि सहत्थेनेव अकासि । तस्सा एको सुनखो तं गेहे सब्बकिच्छानि कुरुमानं ओलोकेन्तोव निरीदति । खेते भत्तं हरन्तिया दारुपण्णादीनं वा अस्थाय अरज्जं गच्छित्या ताय सद्वियेव गच्छति । तं दिव्या दहरमनुस्सा “अम्हो निक्खन्तो सुनखलुद्को, अज्ज मयं मंसेन भुजिस्सामा”ति उप्पण्डेन्ति । सा तेसं कथाय मङ्गु हुत्वा सुनखं लेहुडण्डादीहि पहरित्वा पलापेति, सुनखो निवत्तित्वा पुन अनुवन्धति । सो किरस्सा ततिये अत्तभावे भत्ता अहोसि, तस्मा सिनेहं छिन्नितुं न सक्कोति । किञ्चापि हि अनमतगे संसारे जाया वा पति वा अभूतपुब्बा नाम नत्थि, अविदूरे पन अत्तभावे जातकेसु अधिमत्तो सिनेहो होति, तस्मा सो सुनखो तं विजहितुं न सक्कोति । सा तस्स कुञ्जित्वा खेतं सामिकस्स यागुं हरमाना रज्जुं उच्छ्रवे ठपेत्वा अगमासि, सुनखो तायेव सद्वि गतो । सा सामिकस्स यागुं दत्वा तुच्छकुटं आदाय एकं उदकद्वानं गन्त्वा कुटं वालुकाय पूरेत्वा समीपे ओलोकेत्वा ठितस्स सुनखस्स सद्वमकासि । सुनखो “चिरस्सं वत मे अज्ज मधुरकथा लद्वा”ति नज्जुडं चालेत्तो तं उपसङ्गमि । सा तं गीवायं दल्हं गहेत्वा एकाय

रज्जुकोटिया कुटं वन्धित्वा एकं रज्जुकोटिं सुनखस्स गीवायं वन्धित्वा कुटं उदकाभिमुखं पवद्वेसि । सुनखो कुटं अनुवध्नत्तो उदके पतित्वा तथेव कालमकासि । सा तस्स कम्मस्स विपाकेन दीघरतं निरये पन्धित्वा विपाकावसेसेन अत्तभावसते वालुक्कुटं गीवायं वन्धित्वा उदके पमिखत्ता कालमकासीति ।

तुर्हेहिपि, भिक्खवे, अत्तना कतकम्ममेव अनुभूतं । अतीतस्मिहि बाराणसिवासिनो सत्त गोपालकदारका एकस्मि अटविपदेसे सत्ताहवारेन गावियो विचरन्ता एकदिवसं गावियो विचारेत्वा आगच्छन्ता एकं महागोधं दिस्या अनुवन्धिसु । गोधा पलायित्वा एकं वम्मिकं पाविसि । तस्स पन वम्मिकस्स सत्त छिद्वानि, दारका “मयं दानि गहेतुं न सविष्वस्साम, स्वे आगन्त्वा गण्हिस्सामा”ति एकेको एकेकं साखभङ्गमुद्दु आदाय सत्तपि जना सत्त छिद्वानि पिदहित्वा पक्कर्मिसु ते पुनिवसे तं गोधं अमनसिकत्वा अज्जस्मि पदेसे गावियो विचारेत्वा सत्तमे दिवसे गावियो आदाय गच्छन्ता तं वम्मिकं दिस्या सत्ति पटिलभित्वा “का नु खो तस्सा गोधाय पवती”ति अत्तना अत्तना पिदहितानि छिद्वानि विवरिसु । गोधा जीविते निरालया हुत्वा अढुच्चमावसेसा पवेधमाना निक्खमि । ते तं दिस्या अनुकम्पं कत्वा “मा नं मारेथ, सत्ताहं छिन्नभत्ता जाता”ति तस्सा पिडुं परिमज्जित्वा “सुखेन गच्छाही”ति विस्सज्जेसु । ते गोधाय अमारितता निरये ताव न पच्चिसु । ते पन सत्त जना एकतो हुत्वा चुहससु अत्तभावेसु सत्त सत्त दिवसानि छिन्नभत्ता अहेसु । तदा, भिक्खवे, तुर्हेहि सत्तहि गोपालकहि हुत्वा तं कम्पं करत्ति । एवं सत्था तेहि पुद्धपुद्दुं पञ्चं व्याकासि ।

अथेको भिक्खु सत्थारं आह – “किं पन, भन्ते, पापकम्मं कत्वा आकासे उष्टितस्सपि समुद्दं पवखन्दस्सापि पब्बतन्तरं पविडुस्सापि मोक्खो नत्थी”ति । सत्था “एवमेतं, भिक्खवे, आकासादीसुपि एकपदसारोपि नत्थि, यत्थ ठितो पापकम्मतो मुच्चेत्या”ति वत्वा अनुसन्धिं घटेत्वा धम्मं देसेन्तो इमं गाथमाह –

“न अन्तलिक्खे न समुद्दमज्जे, न पब्बतानं विवरं पविस्स ।
न विज्जती सो जगतिपदेसो, यथडुट्टो मुच्चेय्य पापकम्मा”ति ॥

देसनावसाने ते भिक्खू सोतापत्तिफलादीनि पापुणिसु, सम्पत्तमहाजनस्सापि सात्थिका धम्मदेसना अहोसीति ।

_ध०प०१२७

६. लालुदायित्थेर-वत्थु

अप्पस्सुतायन्ति इमं धम्मदेसनं सत्था जेतवने विहरन्तो लालुदायित्थेरं आरब्ध कथेसि ।

सो किर मङ्गलं करोन्तानं गेहं गन्त्वा “तिरोकुडेसु तिडुन्ती”ति आदिना नयेन अवमङ्गलं कथेति, अवमङ्गलं करोन्तानं गेहं गन्त्वा तिरोकुडादीसु कथेतब्बेसु “दानञ्ज धम्मचरिया चा”ति आदिना नयेन मङ्गलगाथा वा “यं किञ्चिवितं इधं वा हुरं वा”ति रत्नसुतं वा कथेति । एवं तेसु तानेसु “अज्जं कथेस्सामी”ति अज्जं कथेत्तोपि “अज्जं कथेमी”ति न जानाति । भिक्खू तस्स कथं सुत्वा सत्थु आरोचेसु – “किं, भन्ते, लालुदायिस्स मङ्गलामङ्गलडुनेसु गमनेन, अज्जस्मि कथेतब्बे अज्जमेव कथेसी”ति वत्वा अतीतं आहरि –

अतीते किर बाराणसियं अग्निदत्तस्स नाम ब्राह्मणस्स पुत्तो सोमदत्तकुमारो नाम राजानं उपदृष्टहि । सो रजा पियो अहोसि मनापो । ब्राह्मणो पन कसिकम्भं निस्साय जीवति । तस्स द्वेयेव गोणा अहेसुं । तेसु एको मतो । ब्राह्मणो पुत्तं आह – “तात, सोमदत्त, राजानं मे याचित्वा एकं गोणं आहरा”ति । सोमदत्तो “सचाहं राजानं याचिस्सामि, लहुभावो मे पञ्जायिस्सती”ति चिन्तेत्वा “तुर्हेयेव, तात, राजानं याचथा”ति वत्वा “तेन हि, तात, मं गहेत्वा याही”ति बुत्तो चिन्तेसि – “अयं ब्राह्मणो दन्धपञ्जो अभिकमादिवचनमत्थमि न जानाति, अञ्जस्मि वत्तब्बे अञ्जमेव वदति, सिक्खापेत्वा पन नं नेस्सामी”ति । सो तं आदाय वीरणत्थम्भकं नाम सुसानं गन्त्वा तिणकलापे बन्धित्वा “अयं राजा, अयं उपराजा, अयं सेनापती”ति नामानि कल्पा पटिपाटिया पितु दस्सेत्वा “तुर्हेहि राजकुलं गन्त्वा एवं अभिकमितब्बं, एवं पटिकमितब्बं, एवं नाम राजा वत्तब्बो, एवं नाम उपराजा, राजानं पन उपसङ्घमित्वा ‘जयतु भवं, महाराजा’ति वत्वा एवं टत्वा इमं गाथं वत्वा गोणं याचेय्याथा”ति गाथं उगण्हापेसि –

“द्वे मे गोणा महाराज, येहि खेतं कसामसे ।
तेसु एको मतो देव, दुतियं देहि खत्तिया”ति ॥

सो हि संवच्छरमत्तेन तं गाथं पगुणं कल्पा पगुणभावं पुत्तस्स आरोचेत्वा “तेन हि, तात, कञ्जिदेव पण्णाकारं आदाय आगच्छथ, अहं पुरिमतरं गन्त्वा रज्जो सन्त्तिके उस्सामी”ति बुत्ते “साधु, ताता”ति पण्णाकारं गहेत्वा सोमदत्तस्स रज्जो सन्त्तिके ठितकाले उस्साहपत्तो राजकुलं गन्त्वा रज्जा तुड्डित्वेन कतपटिसम्पूर्दनो, “तात, विरस्सं वत आगत्थ, इदमासनं निर्सीदित्वा वदथ, येनत्थो”ति बुत्ते इमं गाथमाह –

“द्वे मे गोणा महाराज, येहि खेतं कसामसे ।
तेसु एको मतो देव, दुतियं गण्ह खत्तिया”ति ॥

रज्जा “किं वदेसि, तात, पुन वदेही”ति बुत्तेपि तमेव गाथं आह । राजा तेन विरज्जित्वा कथितभावं जत्वा सितं कल्पा, “सोमदत्त, तुम्हांकं गेहे बहू मञ्जे गोणा”ति वत्वा “तुर्हेहि दिन्ना बहू भविसन्ति, देवा”ति बुत्ते वोधिसत्तस्स तुसित्वा ब्राह्मणस्स सोळस गोणे अलङ्कारभण्डकं निवासगामञ्चस्स ब्रह्मरेयं दत्वा महन्तेन यसेन ब्राह्मणं उय्योजेसीति ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा “तदा राजा आनन्दो अहोसि, ब्राह्मणो लालुदायी, सोमदत्तो पन अहमेवा”ति जातकं समोधानेत्वा “न, भिक्खवे, इदानेव, पुब्बेपेस अत्तनो अप्पस्सुतताय अञ्जस्मि वत्तब्बे अञ्जमेव वदति । अप्पस्सुतपुरिसो हि बलिवद्वादिसो नाम होती”ति वत्वा इमं गाथमाह –

“अप्पस्सुतायं पुरिसो, बलिवद्वोव जीरति ।
मंसानि तस्स वहृत्ति, पञ्जा तस्स न वहृती”ति ॥

देसनावसाने महाजनो सोतापत्तिफलादीनि पापुणीति ।

_ध०प०१५२

७. महाधनसेद्विपुत्त-वत्थु

अचरित्याति इमं धम्मदेसनं सत्था इसिपतने मिगदाये विहरन्तो महाधनसेद्विपुत्तं आरब्ध कथेसि ।

सो किर बाराणसियं असीतिकोटिविभवे कुले निब्बत्ति । अथस्स मातापितरो चिन्तेसुं - “अम्हाकं कुले महाभोगक्षवन्धो, पुत्रस्स नो हत्थे टपेत्वा यथासुखं परिभोगं करिस्साम, अज्जेन कम्मेन किच्चं नन्त्ये”ति । तं नच्चगीतवादितमत्तमेव सिक्खापेसुं । तस्मियेव नगरे अज्जस्मि असीतिकोटिविभवे कुले एका धीतापि निब्बत्ति । तस्सापि मातापितरो तथेव चिन्तेत्वा तं नच्चगीतवादितमत्तमेव सिक्खापेसुं । तेसं वयप्पत्तानं आवाहविवाहो अहोसि । अथ नेसं अपरभागे मातापितरो कालमकंसु । द्वेअसीतिकोटिधनं एकस्मियेव गेहे अहोसि । सेद्विपुत्तो दिवसस्स तिक्खतुं रज्जो उपटानं गच्छति । अथ तस्मि नगरे धुत्ता चिन्तेसुं - “सचायं सेद्विपुत्तो सुरासोण्डो भविस्सति, अम्हाकं फासुकं भविस्सति, उगण्हापेम नं सुरासोण्डभाव”त्ति । ते सुरं आदाय खज्जकमंसे चेव लोणसक्खरा च दुस्सन्ने बन्धिता मूलकन्दे गहेत्वा तस्स राजकुलतो आगच्छन्तस्स मगं ओलोकयमाना निसीदित्वा तं आगच्छन्तं दिस्सा सुरं पिवित्वा लोणसक्खरं मुखे खिपित्वा मूलकन्दं डंसित्वा “वस्ससतं जीव सामि, सेद्विपुत्त, तं निस्साय मयं खादनपिवनसमत्वा भवेयाम्”ति आहंसु । सो तेसं वचनं सुत्वा पच्छतो आगच्छन्तं चूलूपटाकं पुष्टि - “किं एते पिवन्ती”ति । एकं पानकं, सामीति । मनापज्ञातिकं एतन्ति । सामि, इमस्मि जीवलोके इमिना सदिसं पातब्बव्युत्तकं नाम नन्तीति । सो “एवं सन्ते मयापि पातुं वट्टी”ति थोकं थोकं आहरापेत्वा पिवति । अथस्स नविरस्सेव ते धुत्ता पिवनभावं जत्वा तं परिवारयेसु । गच्छन्ते काले परिवारो महा अहोसि । सो सतेनपि सतद्वयेनपि सुरं आहरापेत्वा पिवन्तो इमिना अनुकूलमेनव निसिन्नदानादीसु कहापणरासिं टपेत्वा सुरं पिवन्तो “इमिना माला आहरथ, इमिना गन्धे, अयं जनो जुते छेको, अयं नच्चे, अयं गीते, अयं वादिते । इमस्स सहस्रं देथ, इमस्स द्वे सहस्रानी”ति एवं विकिरन्तो नविरस्सेव अत्तनो सन्तकं असीतिकोटिधनं खेपेत्वा “खीणं ते, सामि, धन्”त्ति उत्ते किं भरियाय मे सन्तकं नन्तीति । अत्थि, सामीति तेन हि तं आहरथाति । तस्मि तथेव खेपेत्वा अनुपुब्बेन खेत्तआरामुय्यानयोग्यादिकम्पि अन्तमसो भाजनभण्डकम्पि अथरणपावुरुणनिसीदननम्पि सब्बं अत्तनो सन्तकं विकिणित्वा खादि । अथ नं महल्लककाले येहिस्स कुलसन्तकं गेहं विकिणित्वा गहितं, ते तं गेहा नीहरिसु । सो भरियं आदाय परजनस्स गेहभित्ति निस्साय वसन्तो कपालखण्डं आदाय भिक्खाय चरित्वा जनस्स उच्छिद्वकं भुज्जितुं आरभि ।

अथ नं एकदिवसं आसनसालाय द्वारे ठत्वा दहरसामणेरेहि दिव्यमानं उच्छिद्वकभोजनं पाटिगणहन्तं दिस्सा सत्था सितं पात्वाकासि । अथ नं आनन्दत्थेरो सितकारणं पुच्छि । सत्था सितकारणं कथेन्तो “पस्सानन्द, इमं महाधनसेद्विपुत्तं इमस्मि नगरे द्वेअसीतिकोटिधनं खेपेत्वा भरियं आदाय भिक्खाय चरन्तं । सचे हि अयं पठमवये भोगे अखेपेत्वा कम्मते पयोजयिस्स, इमस्मियेव नगरे अगासेद्वि अभविस्स । सचे पन निक्खमित्वा पब्जिस्स, अरहतं पापुणिस्स, भरियापिस्स अनागामिफले पतिद्वहिस्स । सचे मञ्जिमवये भोगे अखेपेत्वा कम्मते पयोजयिस्स, तुतियसेद्वि अभविस्स, निक्खमित्वा पब्जन्तो अनागामी अभविस्स । भरियापिस्स सकदागामिफले पतिद्वहिस्स । सचे पच्छिमवये भोगे अखेपेत्वा कम्मते पयोजयिस्स, ततियसेद्वि अभविस्स, निक्खमित्वा पब्जन्तोपि सकदागामी अभविस्स भरियापिस्स सोतापत्तिफले पतिद्वहिस्स । इदानि पनेस गिहभोगतोपि परिहीनो सामज्जतोपि । परिहायित्वा च पन सुक्खपल्लले कोञ्चसकुणो विय जातो”ति वत्वा इमा गाथा

अभासि -

“अचरित्वा ब्रह्मचरियं, अलङ्घा योब्बने धनं ।
जिणकोञ्चाव ज्ञायन्ति, खीणमच्छेव पल्लले ॥
“अचरित्वा ब्रह्मचरियं, अलङ्घा योब्बने धनं ।
सेन्ति चापातिखीणाव, पुराणानि अनुधुन”न्ति ॥

देसनावसाने वहू सोतापत्तिफलादीनि पापुणिसूति ।

_ध०प०१५५-५६

८. द्वे उद्धा

अतीतस्मि अनुतीरचारी च गम्भीरचारी चाति द्वे उद्धा महन्तं रोहितमच्छं लभित्वा “मवं सीं सीं होतु, तव नङ्गुट्टु”न्ति विवादापत्रा भाजेतुं असक्कोन्ता एकं सिङ्गालं दिस्वा आहंसु - “मातुल, इमं नो भाजेत्वा देही”ति । अहं ऋजा विनिछ्यटुने ठपितो, तथं चिरं निसीदित्वा जङ्गविहारत्थाय आगतोम्हि, इदानि मे ओकासो नस्त्विति । मातुल, मा एवं करोथ, भाजेत्वा एव नो देथाति । मम वचने ठस्सथाति । ठस्साम, मातुलाति । “तेन हि साधू”ति सो सीं छिन्नित्वा एकमन्ते अकासि, नङ्गुट्टुं एकमन्ते । कत्वा च पन, “ताता, येन वो अनुतीरे चरितं, सो नङ्गुट्टुं गण्हातु । येन गम्भीरे चरितं, तस सीं सीं होतु । अयं पन मज्जिमो खण्डो मम विनिछ्यथाम्हे ठित्सस भविस्सती”ति ते सञ्जापेत्तो -

“अनुतीरचारि नङ्गुट्टुं, सीं सीं गम्भीरचारिनो ।

अच्यायं मज्जिमो खण्डो, धम्मटुस्स भविस्सती”ति ॥

इमं गाथं वत्वा मज्जिमखण्डं आदाय पक्कामि । तेपि विष्टिसारिनो तं ओलोकेत्वा अडुंसु ।

सथा इमं अतीतं दस्सेत्वा “एवमेस अतीतेपि तुम्हे विष्टिसारिनो अकासियेवा”ति ते भिक्खु सञ्जापेत्वा उपनन्दं गरहन्तो, “भिक्खवे परं ओवदन्तेन नाम पठमेव अत्ता पतिरूपे पतिङ्गुपतब्बो”ति वत्वा इमं गाथमाह -

“अत्तानमेव पठमं, पतिरूपे निवेसये ।

अथञ्जमनुसासेय, न किलसेय पण्डितो”ति ॥

देसनावसाने ते भिक्खु सोतापत्तिफले पतिङ्गुहिंसु, महाजनस्सापि सात्थिका धम्मदेसना अहोसीति ।

_ध०प०१५८

९. सुद्धोदन-वत्थु

उत्तिष्ठेति इमं धम्मदेसनं सत्था निग्रोधारामे विहरन्तो पितरं आरब्ध कथेसि ।

एकस्मिन्हि समये सत्था पठमगमनेन कपिलपुरं गन्त्वा जातीहि कतपच्युगमनो निग्रोधारामं पत्वा जातीनं मानाभिन्दनत्थाय आकासे रत्नचङ्गमं मापेत्वा तथं चङ्गमन्तो धम्मं देसेसि । जाती पसन्नचित्ता सुद्धोदनमहाराजानं आदिं कत्वा वन्दिसु । तस्मि जातिसमागमे पोक्खरवस्सं वस्सि । तं

आरब्ध महाजनेन कथाय समुदापिताय “न, भिक्खवे, इदानेव, पुब्बेषि मर्हं जातिसमागमे पोक्खरवस्त्रं वस्सियेवा”ति वत्वा वेस्सन्तरजातकं कथेसि। धम्मदेसनं सुत्वा पक्कमन्तेसु जातीसु एकोपि सत्थारं न निमन्तेसि। राजापि “मर्हं पुत्तो मम गेहं अनागन्त्वा कहं गमिस्ती”ति अनिमन्तेत्वाव अगमासि। गन्त्वा च पन गेहे वीसतिया भिक्खुसहस्सानं यागुआदीनि पटियादपेत्वा आसनानि पञ्जापेसि। पुनर्दिवसे सत्था पिण्डाय पविसत्तो “किं नु खो अतीतबुद्धा पितु नगरं पत्वा उजुकमेव जातिकुलं पविसिंसु, उदाहु पटिपाटिया पिण्डाय चरिंसू”ति आवज्जेन्तो “पटिपाटिया चरिंसू”ति दिस्वा पठमगेहतो पट्टाय पिण्डाय चरित्तो पायासि। राहुलमाता पासादतले निसित्राव दिस्वा तं पवत्तिं रञ्जो आरोचेसि। राजा साटकं सण्ठापेत्तो वेगेन निक्खमित्वा सत्थारं वन्दित्वा - “पुत, कस्मा मं नासेसि, अतिविय ते पिण्डाय चरन्तेन लज्जा उप्पादिता, युतं नाम वो इमसिंमयेव नगरे सुवर्णासिविकादीहि विचरित्वा पिण्डाय चरितुं, किं मं लज्जापेसी”ति? “नाहं तं, महाराज, लज्जापेमि, अत्तनो पन कुलवंसं अनुवत्तामी”ति। “किं पन, तात, पिण्डाय चरित्वा जीवनवंसो मम वंसो”ति? “नेसो, महाराज, तव वंसो, मम पनेसो वंसो। अनेकानि हि बुद्धसहस्सानि पिण्डाय चरित्वाव जीविंसू”ति वत्वा धम्मं देसेत्तो इमा गाथा अभासि -

“उत्तिष्ठ नप्पमज्जेय, धम्मं सुचरितं चरे ।
धम्मचारी सुखं सेति, अस्मि लोके परम्हि च ॥
“धम्मं चरे सुचरितं, न नं दुच्चरितं चरे ।
धम्मचारी सुखं सेति, अस्मि लोके परम्हि चा”ति ॥

देसनावसाने राजा सोतापत्तिफले पतिष्ठिः, सम्पत्तानम्यि सात्थिका धम्मदेसना अहोसीति ।

_ध०प० १६८-६९

१०. आनन्दत्थेरपञ्च-वत्थु

सब्बपापस्स अकरणन्ति इमं धम्मदेसनं सत्था जेतवने विहरन्तो आनन्दत्थेरस्स पञ्चं आरब्ध कथेसि।

थेरो किर दिवाङ्गाने निसित्रो चिन्तेसि - “सत्थारा सत्तत्रं बुद्धानं मातापितरो आयुपरिच्छेदो बोधि सावकसन्निपातो अगगसावकसन्निपातो अगगसावकउपट्टाकोति इदं सब्बं कथितं, उपोसथो पन अकथितो, किं नु खो तेसम्पि अयमेव उपोसथो, अञ्जो”ति? सो सत्थारं उपसङ्खमित्वा तमत्थं पुछि। यस्मा पन तेसं बुद्धानं कालभेदोव अहोसि, न कथाभेदो। विपस्ती सम्पातम्बुद्धो हि सत्तमे सत्तमे संवच्छरे उपोसथं अकासि। एकदिवसं दिनोवादोयेव हिस्स सत्तत्रं संवच्छरानं अलं होति। सिखी चेव वेस्सभू च छटु छटु संवच्छरे उपोसथं करिंसु, कुकुसन्ध्यो कोणागमनो च संवच्छरे संवच्छरे। कस्सपदसबलो छटु छटु मासे उपोसथं अकासि। एकदिवसं दिनोवादो एव हिस्स छत्रं मासानं अलं अहोसि। तस्मा सत्था तेसं इमं कालभेदं आरोचेत्वा “ओवादगाथा पन नेसं इमायेवा”ति वत्वा सब्बेसं एकमेव उपोसथं आवि करोन्तो इमा गाथा अभासि -

“सब्बपापस्स अकरणं, कुसलस्स उपसम्पदा ।
सचित्पारियोदयनं, एतं बुद्धान् सासनं ॥
“खन्ती परमं तपो तितिक्षा, निब्बानं परमं वदन्ति बुद्धा ।
न हि पब्बजितो परूपघाती, न समणो होति परं विहेठयन्तो ॥

“अनूपवादो अनूपधातो, पातिमोक्षे च संवरो ।
 मत्तञ्जुता च भत्तस्मि, पन्तञ्च सयनासनं ।
 अधिचित्ते च आयोगो, एतं बुद्धान सासन”त्ति ॥
 देसनावसाने वहू सोतापत्तिफलादीनि पापुणिंसूति ।

_४०४०१८३-८५

११. जातिकलहवृपसमन-वत्थु

सुसुखं वताति इमं धम्मदेसनं सत्था सक्केसु विहरन्तो कलहवृपसमनत्थं जातके आरब्ध कथेसि ।

साकियकोलिया किर कपिलवत्थुनगरस्स च कोलियनगरस्स च अन्तरे रोहिणि नाम नदि एकेनेव आवरणेन वन्धापेत्वा सप्तसानि करोन्ति । अथ जेडमुलमासे सप्तसेसु मिलायत्तेसु उभयनगरवासिकानम्पि कम्मकारा सत्रिपतिंसु । तथ्य कोलियनगरवासिनो आहंसु - “इदं उदकं उभयतो हरियमानं नेव तुम्हाकं, न अम्हाकं पहोस्सति, अम्हाकं पन सप्तं एकउदकेनेव निष्फजिस्सति, इदं उदकं अम्हाकं देथा”ति । इतरेषि आहंसु - “तुम्हेसु कोडके पूरेत्वा टितेसु मयं रत्तसुवण्णनीलमणिकाळकहापणे च गहेत्वा पच्छिपसिब्बकादहृथा न सम्बिखसाम तुम्हाकं घरद्वारे विचरितुं, अम्हाकम्पि सप्तं एकउदकेनेव निष्फजिस्सति, इदं उदकं अम्हाकं देथा”ति । न मयं दस्सामाति । मयम्पि न दस्सामाति एवं कथं वहैत्वा एको उडाय एकस्स पहारं अदासि, सोपि अज्जस्साति एवं अज्जमज्जं पहरित्वा राजकुलानं जातिं घट्हेत्वा कलहं वहृयिंसु ।

कोलियकम्मकारा वदत्ति - “तुम्हे कपिलवत्थुवासिके गहेत्वा गज्जथ, ये सोणसिङ्गालादयो विय अत्तनो भगिनीहि सद्दि संवर्तिसु, एतेसं हत्थिनो वेव अस्सा च फलकावुधानि च अम्हाकं किं करिस्सत्ती”ति । साकियकम्मकारापि वदत्ति “तुम्हे इदानि कुट्ठिनो दारके गहेत्वा गज्जथ, ये अनाथा निग्गतिका तिरच्छाना विय कोलरुक्खे वरिंसु, एतेसं हत्थिनो च अस्सा च फलकावुधानि च अम्हाकं किं करिस्सत्ती”ति । ते गन्त्वा तस्मि कम्मे नियुतानं अम्च्यानं कथयिंसु, अम्च्या राजकुलानं कथेसु । ततो साकिया “भगिनीहि सद्दि संवर्तिकानं थामञ्च बलञ्च दस्सेसामा”ति युद्धसज्जा निक्खयिंसु । कोलियापि “कोलरुक्खवासीनं थामञ्च बलञ्च दस्सेसामा”ति युद्धसज्जा निक्खयिंसु ।

सथापि पच्चूसमये लोकं वोलोकेन्तो जातके दिस्वा “मयि अगच्छन्ते इमे नस्सिस्सन्ति, मया गन्तुं वहृती”ति चिन्तेत्वा एककोव आकासेन गन्त्वा रोहिणिनदिया मज्जे आकासे पल्लङ्केन निसीदि । जातका सत्थारं दिस्वा आवुधानि छहैत्वा वान्दिसु । अथ ने सत्था आह - “किं कलहो नामेस, महाराजा”ति? “न जानाम, भन्ते”ति । “को दानि जानिस्सती”ति? ते “उपराजा जानिस्सति, सेनापति जानिस्सती”ति इमिना उपायेन याव दासकम्मकरे पुच्छित्वा, “भन्ते, उदककलहो”ति आहंसु । “उदकं किं अग्धति, महाराजा”ति? “अप्पग्धं, भन्ते”ति । “खत्तिया किं अग्धन्ति महाराजा”ति? “खत्तिया नाम अनग्धा, भन्ते”ति । “अयुतं तुम्हाकं अप्पमत्तं उदकं निस्साय अनग्धे खत्तिये नासेतु”त्ति । ते तुण्ही अहेसुं । अथ ते सत्था आमन्तेत्वा “कस्मा महाराजा एवरुपं करोथ, मयि असन्ते अज्ज लोहितनदी पवत्तिस्सति, अयुतं वो कतं, तुम्हे पञ्चहि वेगेहि सवेरा विहरथ, अहं अवेरो विहरामि । तुम्हे किलेसातुरा हुत्वा विहरथ, अहं अनातुरो । तुम्हे कामणुपरियेसनुसुक्का हुत्वा विहरथ, अहं अनुसुक्को विहरामी”ति वत्वा इमा गाथा अभासि -

“सुसुखं वत जीवाम, वेरिनेसु अवेरिनो,
 वेरिनेसु मनुस्सेसु, विहराम अवेरिनो ॥
 “सुसुखं वत जीवाम, आतुरेसु अनातुरा ।
 आतुरेसु मनुस्सेसु, विहराम अनातुरा ॥
 “सुसुखं वत जीवाम, उस्सुकेसु अनुस्सुका ।
 उस्सुकेसु मनुस्सेसु, विहराम अनुस्सुका”ति ॥

देसनावसाने बहू सोतापत्तिफलादीनि पापुणिसूति ।

_ध०प०१९७-९८-९९

१२. कोसलरज्जो पराजय-वत्थु

जयं वेरन्ति इमं धम्मदेसनं सत्था जेतवने विहरन्तो कोसलरज्जो पराजयं आरब्ध कथेसि ।
 सो किर कासिकगामं निस्साय भागिनेयेन अजातसत्तुना सद्वि युज्जन्तो तेन तयो वारे पराजितो ततियवारे चिन्तेसि – “अहं खीरमुखम्पि दारकं पराजेतु नासर्विष, किं मे जीवितेना”ति ।
 सो आहारूपच्छेदं कत्वा मञ्चके निपञ्जि । अथस्स सा पवत्ति सकलनगरं पत्थरि । भिक्खु तथागतस्स आरोचेसुं – “भन्ते, राजा किर कासिकगामकं निस्साय तयो वारे पराजितो, सो इदानि पराजित्वा आगितो ‘खीरमुखम्पि दारकं पराजेतु नासर्विष, किं मे जीवितेना’ति आहारूपच्छेदं कत्वा मञ्चके निपञ्जो”ति । सत्था तेसं कथं सुत्वा, “भिक्खवे, जिनन्तोपि वेरं पसवति, पराजितो पन दुक्खं सेतियेवा”ति वत्वा इमं गाथमाह –

“जयं वेरं पसवति, दुक्खं सेति पराजितो ।
 उपसन्तो सुखं सेति, हित्वा जयपराजय”न्ति ॥

देसनावसाने बहू सोतापत्तिफलादीनि पापुणिसूति ।

_ध०प०२०१

१३. पसेनदिकोसल-वत्थु

आरोग्यपरमा लाभाति इमं धम्मदेसनं सत्था जेतवने विहरन्तो राजानं पसेनदिकोसलं आरब्ध कथेसि ।

एकस्मिज्हि समये राजा तण्डुलदोणस्स ओदनं तदुपियेन सूपब्यज्जनेन भुज्जति । एकदिवसं भुत्तपातरासो भत्तसम्पदं अविनोदेत्वा सथु सत्तिं गन्त्वा किलन्तरूपो इतो वितो च सप्परिवत्तति, निद्वाय अभिभूयमानोपि उजुकं निपञ्जितुं असक्कोन्तो एकमन्तं निसीदि । अथ नं सत्था आह – “किं, महाराज, अविस्समित्वाव आगतोसी”ति ? “आम, भन्ते, भुत्तकालतो पट्टाय मे महादुक्खं होती”ति । अथ नं सत्था, “महाराज अतिवहुभोजनं एवं दुक्खं होती”ति वत्वा इमं गाथमाह –

“मिद्धी यदा होति महग्धसो च, निद्वायिता सम्परिवत्तसायी ।
 महावराहोव निवापपुड्हो, पुनप्पुनं गव्भमुपेति मन्दो”ति ॥

इमाय गाथाय ओवदित्वा, “महाराज, भोजनं नाम मत्ताय भुज्जितुं वद्धति। मत्तभोजिनो हि सुखं होती”ति उत्तरि ओवदन्तो इमं गाथमाह –

“मनुजस्स सदा सतीमतो, मत्तं जानतो लद्धभोजने।
तमुकस्स भवन्ति वेदना, सणिकं जीरति आयुपालय”न्ति ॥

राजा गाथं उगण्डितुं नासक्खि, समीपे टिं पन भागिनेयं, सुदस्सनं नाम माणवं “इमं गाथं उगण्ह, ताता”ति आह। सौ तं गाथं उगण्डित्वा “किं करोमि, भन्ते”ति सत्थारं पुछि। अथ नं सत्था आह – “रज्जो भुज्जन्तस्स ओसानपिण्डकाले इमं गाथं वदेय्यासि, राजा अथं सल्लक्षेत्वा यं पिण्डं छड्हेस्ति, तस्मि पिण्डे सित्थगणनाय रज्जो भत्पचनकाले तत्के तण्डुले हरेय्यासी”ति। सौ “साधु, भन्ते”ति सायम्पि पातोपि रज्जो भुज्जन्तस्स ओसानपिण्डकाले तं गाथं उदाहरित्वा तेन छड्हितपिण्डे सित्थगणनाय तण्डुले हापेसि। राजापि तस्स गाथं सुत्वा सहस्रं दापेसि सो अपरेन समयेन नाळिकोदनपरमताय सण्ठीहत्वा सुखप्पत्तो तनुसरीरो अहोसि।

अथेकदिवसं सत्थु सन्तिं गन्त्वा सत्थारं वन्दित्वा आह – “भन्ते, इदानि मे सुखं जातं, मिगम्पि अस्सम्पि अनुबन्धित्वा गण्हनसम्भो जातोम्हि। पुब्ले मे भागिनेयेन सद्वि युद्धमेव होति, इदानि वजीरुमारिं नाम थीतरं भागिनेयस्स दत्वा सो गामो तस्सायेव न्नानच्छण्मूलं कल्पा दिन्नो, तेन सद्वि विगग्हो वूपसन्तो, इमिनापि मे कारणेन सुखमेव जातं। कुलसन्तकं राजमणिरतनं नो गेहे पुरिमिदिवसे नदं, तस्मि इदानि हत्थपतं आगतं, इमिनापि मे कारणेन सुखमेव जातं। तुम्हाकं सावकेहि सद्वि विस्सासं इच्छन्तेन जातिशीतापि नो गेहे कता, इमिनापि मे कारणेन सुखमेव जातं”न्ति। सत्था “आरोग्यं नाम, महाराज, परमो लाभो, यथालद्धेन सन्तुद्धभावसदिसम्पि धनं, विस्साससदिसो च परमा जाति, निब्बानसदिसञ्च सुखं नाम नस्थी”ति वत्वा इमं गाथमाह –

“आरोग्यपरमा लाभा, सन्तुद्धिपरमं धनं।
विस्सासपरमा जाति, निब्बानपरमं सुख”न्ति ॥

देसनावसाने वहू सोतापत्तिफलादीनि पापुर्णिसूति ।

—६००२०४

१४. अतुलउपासक-वन्धु

पोराणमेतत्ति इमं धम्मदेसनं सत्था जेतवने विहग्न्तो अतुलं नाम उपासकं आरब्ध कथेसि।

सो हि सावधिवासी उपासको पञ्चसतउपासकपरिवारो एकदिवसं ते उपासके आदाय धम्मस्सवनत्थाय विहारं गन्त्वा रेवतथेरस्स सन्तिके धम्मं सोतुकामो हुत्वा रेवतथेरं वन्दित्वा निसीदि। सो पनायस्मा पटिसल्लानारामो सीहो विय एकचारो, तस्मा तेन सद्वि न किञ्चिं कथेसि। सो “अयं थेरो न किञ्चिं कथेसी”ति कुद्धो उद्गाय सारिपुत्रथेरस्स सन्तिं गन्त्वा एकमन्तं ठितो थेरेन “केनथेन आगतत्था”ति बुते “अहं, भन्ते, इमे उपासके आदाय धम्मस्सवनत्थाय रेवतथेरं उपसङ्कमि, तस्स मे थेरो न किञ्चिं कथेसि, स्वाहं तस्स कुञ्जित्वा इधागतो, धम्मं मे कथेथा”ति आह। अथ थेरो “तेन हि उपासका निसीदथा”ति वत्वा वहकं कल्पा अभिधम्मकथं कथेसि।

उपासकोपि “अभिधम्मकथा नाम अतिसण्हा, थेरो वहुं अभिधम्ममेव कथेसि, अम्हाकं इमिना को अत्थो”ति कुञ्जित्वा परिसं आदाय आनन्दत्थेरस्स सन्तिं अगमासि ।

थेरेनापि “किं उपासका”ति बुत्ते, “भन्ते, मयं धम्मस्सवनत्थाय रेवतत्थेरं उपसङ्खमिष्ठा, तस्स सन्तिके आलापसल्लापमत्तम्पि अलभित्वा कुद्धा सारिपुत्रत्थेरस्स सन्तिकं अगमिष्ठा, सोपि नो अतिसण्हं वहुं अभिधम्ममेव कथेसि, ‘इमिना अम्हाकं को अत्थो’ति एतस्सापि कुञ्जित्वा इधागमिष्ठा, कथेहि नो, भन्ते, धम्मकथ”त्ति । तेन हि निसीदित्वा सुणाथाति थेरो तेसं सुविच्छेयं कत्वा अप्पकमेव धम्मं कथेसि । ते थेरस्सापि कुञ्जित्वा सत्थु सन्तिकं गन्त्वा वन्दित्वा एकमन्तं निसीदिसु, अथ ने सत्था आह – “कस्मा उपासका आगतत्था”ति? “धम्मस्सवनाय, भन्ते”ति । “सुतो पन वो धम्मो”ति? “भन्ते, मयं आदितो रेवतत्थेरं उपसङ्खमिष्ठा, सो अम्हेहि सद्धि न किञ्चिकथेसि, तस्स कुञ्जित्वा सारिपुत्रत्थेरं उपसङ्खमिष्ठा, तेन नो वहुं अभिधम्मो कथितो, तं असल्लक्खेत्वा कुञ्जित्वा आनन्दत्थेरं उपसङ्खमिष्ठा, तेन नो अप्पमत्तकोव धम्मो कथितो, तस्सपि कुञ्जित्वा इधागतम्हा”ति ।

सत्था तस्स कर्थं सुत्वा, “अतुल, पोराणतो पट्टाय आचिण्मेवेतं, तुण्हीभूतम्पि वहुकथम्पि मन्दकथम्पि गरहन्तियेव । एकत्तं गरहितब्बोयेव वा हि पसंसितब्बोयेव वा नत्थि राजानोपि एकच्चे निन्दन्ति, एकच्चे पसंसन्ति । महापथविष्पि चन्द्रिमसूरियेपि आकासादयोपि चतुपरिसमज्ज्वे निसीदित्वा धम्मं कथेन्तम्पि सम्मासम्बुद्धं एकच्चे गरहन्ति, एकच्चे पसंसन्ति । अन्धबालानज्ज्हि निन्दा वा पसंसा वा अप्पमाणा, पण्डितेन पन मेधाविना निन्दितो निन्दितो नाम, पसंसितो च पसंसितो नाम होती”ति वत्वा इमा गाथा अभासि –

“पोराणमेतं अतुल, नेतं अज्जतनामिव ।
निन्दन्ति तुष्टिमासीनं, निन्दन्ति वहुभाणिनं ।
मितभाणिम्पि निन्दन्ति, नत्थि लोके अनिन्दितो ॥
“न चाहुं न च भविसति, न चेतरहि विज्ञति ।
एकत्तं निन्दितो पोसो, एकत्तं वा पसंसितो ॥
“यं चे विज्ञु पसंसन्ति, अनुविच्चय सुवे सुवे ।
अच्छिद्वृत्तिं मेधाविं, पञ्चासीलसमाहितं ॥
“निक्खं जब्बोनदस्सेव, को तं निन्दितुमरहति ।
देवापि नं पसंसन्ति, ब्रह्मुनापि पसंसितो”ति ॥

देसनावसाने पञ्चसत्तापि उपासका सोतापत्तिफले पतिङ्गिहिंसूति ।

_८०५०२२७-३०

१५. पोट्टिलत्थेर-वत्थु

योगा वेति इमं धम्मदेसनं सत्था जेतवने विहरन्तो पोट्टिलं नाम थेरं आरब्ध कथेसि ।

सो किर सत्तत्रम्पि बुद्धानं सासने तेपिटको पञ्चवं भिक्खुसत्तानं धम्मं वाचेसि । सत्था चिन्तेसि – “इमस्स भिक्खुनो ‘अत्तनो दुक्खनिस्सरणं करिस्सार्मी’ति चित्ताम्पि नत्थि सवजेस्सामि न”त्ति । ततो पट्टाय तं थेरं अत्तनो उपट्टानं आगतकाले “एहि, तुच्छपोट्टिल, वन्द, तुच्छपोट्टिल,

निसीद, तुच्छपोट्टिल, याहि, तुच्छपोट्टिला”ति वदति। उद्याय गतकालेपि “तुच्छपोट्टिलो गतो”ति वदति। सो चिन्तेसि - “अहं साडुकथानि तीणि पिटकानि धारेमि, पञ्चनं भिक्खुसत्तानं अड्डारस महागणे धर्मं वाचेमि, अथ पन मं सत्था अभिक्षमणं, ‘तुच्छपोट्टिला’ति वदेति, अद्वा मं सत्था ज्ञानादीनं अभावेन एवं वदेती”ति। सो उप्पन्नसंवेगो “दानि अरज्जं पविसित्वा समणधर्मं करिस्सामी”ति सयमेव पत्तचीवं संविदहित्वा पच्छूसकाले सब्बपच्छा धर्मं उगण्डित्वा निक्षमत्तेन भिक्खुना सद्भिं निक्षिमि। परिवेणे निसीदित्वा सज्जायन्ता नं “आचरियो”ति न सल्लमघेसुं। सो वीसयोजनसतमगं गन्त्वा एकस्मिं अरज्जायावासे तिंस भिक्खू वसन्ति, ते उपसङ्घमित्वा सङ्घत्येरं वन्दित्वा, “भन्ते, अवस्यो मे होथा”ति आह। आवुसो, त्वं धर्मकथिको, अम्भेहि नाम तं निस्साय किञ्चि जानितबं भवेय्य, कस्मा एवं वदेसीति? मा, भन्ते, एवं करोथ, अवस्यो मे होथाति। ते पन सब्बे खीणासवाव। अथ नं महाथेरो “इमस्स उग्गाहं निस्साय मानो अतिथेवा”ति अनुथेरसस सन्तिकं पहिणि। सोपि नं तथेवाह। इमिना नीहरेन सब्बेपि तं पेसेन्ता दिवाडाने निसीदित्वा सूचिकर्मं करोन्तस्स सब्बनवकस्स सत्तवास्सिकसामणेरस्स सन्तिकं पहिणिंसु। एवमस्स मानं नीहारिंसु।

सो निहतमानो सामणेरस्स सन्तिके अज्जलिं पगगहेत्वा “अवस्यो मे होहि सप्पुरिसा”ति आह। अहो, आचरिय, कि नामेतं कथेथ, तुम्हे महल्लका बहुसुता, तुम्हाकं सन्तिके मया किञ्चि कारणं जानितबं भवेय्याति। मा एवं करि, सप्पुरिस, होहियेव मे अवस्योति। भन्ते, सचेपि ओवादक्षमा भविस्सथ, भविस्सामि वो अवस्योति। होमि, सप्पुरिस, अहं “अग्निं पविसा”ति वुते अग्निं पविसामियेवाति। अथ नं सो अविदूरे एकं सरं दस्सेत्वा, “भन्ते, यथानिवथपासुतोव इमं सरं पविस्था”ति आह। सो हिस्स महग्यानं दुपट्टचीवरानं निवत्थपासुतभावं जत्वापि “ओवादक्षमो नु खो”ति वीर्मसन्तो एवमाह। थेरोपि एकवचनेनेव उदकं औतरि। अथ नं चीवरकण्णानं तेमितकाले “एथ, भन्ते”ति वत्वा एकवचनेनेव आगन्त्वा ठिं आह - “भन्ते, एकस्मि वस्मिके छ छिद्वानि, तथ एकेन छिद्वेन गोथा अन्तो पविद्वा, तं गण्हितुकामो इतरानि पञ्च छिद्वानि थकेत्वा छटुं भिन्दित्वा पविद्विडेनेव गण्हाति, एवं तुम्हेपि छद्वारिकेसु आरम्भणेसु सेसानि पञ्चदारानि पिधाय मनोदारे कम्मं पट्टपेथा”ति। बहुसुतस्स भिक्खुनो एतकेनेव पदीपुज्जलनं विय अहोसि। सो “एतकमेव होतु सप्पुरिसा”ति करजकाये जाणं ओतारेत्वा समणधर्मं आरभि।

सत्था वीसयोजनसतमथके निसित्रोव तं भिक्खुं ओलोकेत्वा “यथेवायं भिक्खु भूरिपञ्जो एवमेवं अनेन अत्तानं पतिद्वापेतुं वट्टती”ति चिन्तेत्वा तेन सद्भिं कथेन्तो विय ओभासं फरित्वा इमं गाथमाह -

“योगा वे जायती भूरि, अयोगा भूरिसङ्घयो।
एतं द्वेधापथं जत्वा, भवाय विभवाय च।
तथातानं निवेसेय, यथा भूरि पवट्टती”ति ॥

देसनावसाने पोट्टिलत्थेरो अरहते पतिद्वाहीति ।

_ध०प०२८२

१६. महाधनवाणिज-वत्थु

इथ वस्सन्ति इमं धम्मदेसनं सत्था जेतवने विहरन्तो महाधनवाणिजं नाम आरब्ध कथेसि ।

सो किर बाराणसितो कुसुभरत्तानं वथानं पञ्च सकटसतानि पूरेत्वा वणिजाय सावर्थिं आगतो नदीतीरं पत्वा “स्वे नदि उत्तरिस्सामी”ति तथेव सकटानि मोचेत्वा वासि । रत्ति महामेघो उड्हित्वा वस्सि । नदी सत्ताहं उदकस्स पूरा अड्हासि । नागरापि सत्ताहं नक्षत्रं कीळिंसु । कुसुभरत्तेहि वत्थेहि किञ्च न निद्वितं । वाणिजो चिन्तेसि - “अहं दूरं आगतो । सचे पुन गमिस्सामि, पपञ्चो भविस्सति । इधेव वस्सञ्च हेमन्तञ्च गिम्बञ्च मम कम्मं करोत्तो वसित्वा इमानि विक्रिकणिस्सामी”ति । सत्था नगरे पिण्डाय चरन्तो तस्स वित्तं जत्वा सित्तं पातुकरित्वा आनन्दत्थेरेन सितकारणं पुढो आह - “दिढो ते, आनन्द, महाधनवाणिजो”ति? “आम, भन्ते”ति । सो अत्तनो जीवितन्तरायं अजानित्वा इमं संवच्छरं इधेव वसित्वा भण्डं विक्रिकणितुं चित्तमकासीति । “किं पन तस्स, भन्ते, अन्तरायो भविस्सती”ति? सत्था “आमानन्द, सत्ताहमेव जीवित्वा सो मच्युमुखे पतिस्सती”ति वत्वा इमा गाथा अभासि -

“अज्जेव किञ्चमातप्पं, को जज्ञा मरणं सुवे ।

न हि नो सङ्गरं तेन, महासेनेन मच्यना ॥

“एवं विहारिं आतापि, अहोरत्तमतन्तिं ।

तं वे भद्रेकर्त्तोति, सन्तो आचिक्खते मुनी”ति ॥

गच्छामिस्स, भन्ते, आरोचेस्सामीति । विस्सत्थो गच्छानन्दाति । थेरो सकटद्वानं गल्ल्वा भिक्खाय चरि । वाणिजो थेरं आहारेन पतिमानेसि । अथ नं थेरो आह - “कित्तकं कालं इथ वसिस्ससी”ति? “भन्ते, अहं दूरतो आगतो” । सचे पुन गमिस्सामि, पपञ्चो भविस्सति, इमं संवच्छरं इथ वसित्वा भण्डं विक्रिकणित्वा गमिस्सामीति । उपासक, दुज्जानो जीवितन्तरायो, अप्पमादं कातुं वट्टीति । “किं पन, भन्ते, अन्तरायो भविस्सती”ति । “आम, उपासक, सत्ताहमेव ते जीवितं पवत्तिस्सतीति” सो संविगमानसो हुत्वा बुद्ध्यमुखं भिक्खुसङ्घं निमन्तेत्वा सत्ताहं महादानं दत्वा अनुमोदनत्थाय पत्तं गण्हि । अथस्स सत्था अनुमादनं करोत्तो, “उपासक, पण्डितेन नाम ‘इधेव वस्सादीनि वसिस्सामि, इदञ्चिदञ्च कम्मं पयोजेस्सामी’ति चिन्तेतुं न वट्टीति, अत्तनो पन जीवितन्तरायमेव चिन्तेतुं वट्टी”ति वत्वा इमं गाथमाह -

“इथ वस्सं वसिस्सामि, इथ हेमन्तगिम्हिसु ।

इति बालो विचिन्तेति, अन्तरायं न बुझती”ति ॥

देसनावसाने सो वाणिजो सोतापत्तिफले पतिद्विहि, सप्पत्तानम्पि सात्थिका धम्मदेसना अहोसि वाणिजोपि सत्थारं अनुगन्त्वा निवत्तिवा “सीसरोगो विय मे उप्पनो”ति सयने निपज्जि, तथानिपन्नोव कालं कत्वा तुसितविमाने निब्बत्ति ।

१७. पटाचारा-वस्तु

न सन्ति पुत्ताति इमं धर्मदेसनं सत्था जेतवने विहरन्तो पटाचारं आरब्ध कथेसि । वस्तु
सहस्रवग्गे -

“यो च वस्ससतं जीवे, अपस्सं उदयब्बयं ।
एकाहं जीवितं सेय्यो, पस्सतो उदयब्बय”न्ति ॥

गाथावण्णनाय वित्थारेत्वा कथितं । तदा पन सत्था पटाचारं तनुभूतसोकं जत्वा “पटाचारे
पुत्तादयो नाम परलोकं गच्छन्तस्स ताणं वा लेणं वा सरणं वा भवितु न सक्कोन्ति, तस्मा
विज्ञमानापि ते न सन्त्तियेव । पण्डितेन पन सीलं विसोधेत्वा अत्तनो निब्बानगामिमगमेव सोधेतुं
वट्टी”ति वत्वा धर्मं देसन्तो इमा गाथा अभासि -

“न सन्ति पुत्ता ताणाय, न पिता नापि वन्धवा ।
अन्तकेनाधिपत्रस्स, नत्थि जातीसु ताणता ॥
“एतमत्थवसं जत्वा, पण्डितो सीलसंवुतो ।
निब्बानगमनं मग्णं, खिष्पमेव विसोधये”ति ॥

देसनावसाने पटाचारा सोतापत्तिफले पतिष्ठिति, अज्जे च वहू सोतापत्तिफलादीनि
पापुणिंसूति ।

—६००२८८-८९

१८. सुन्दरीपरिब्बाजिका-वस्तु

अभूतवादीति इमं धर्मदेसनं सत्था जेतवने विहरन्तो सुन्दरिं परिब्बाजिकं आरब्ध कथेसि ।
“तेन खो पन समयेन भगवा सकृतो होति गरुकतो मानितो पूजितो”ति वस्तु वित्थारतो
उदाने (ज्वा०२) आगतमेव । अयं पनेत्थ सङ्घेयो - भगवतो किर भिक्षुसङ्गस्स च पञ्चवं महानदीनं
महोघसदिसे लाभसक्कारे उप्पन्ने हतलाभसक्कारा अञ्जतितिथ्या सूरियुगमनकाले खज्जोपनका विय
निष्पभा हुत्वा एकतो सन्निपतित्वा मन्त्रयिसु - “मयं समणस्स गोतमस्स उप्पन्नकालतो पट्टाय
हतलाभसवक्कारा, न नो कोचि अथिभावम्पि जानाति, केन नु खो सद्धि एकतो हुत्वा समणस्स
गोतमस्स अवण्णं उप्पादेत्वा लाभसक्कारमस्स अन्तर्धापेय्यामा”ति । अथ नेसं एतदहोसि -
“सुन्दरिया सद्धि एकतो हुत्वा सकृणिसामा”ति । ते एकविसं सुन्दरिं तित्थियारामं पविसित्वा
वन्दित्वा दितं नालपिसु । सा पुनर्षुनं सल्लपन्तीपि पटिवचनं अलभित्वा “अपि पनया, केनचि
विहेतित्वा”ति पुछ्छि । “किं, भगिनि, समण गोतमं अहे विहेतेत्वा हतलाभसक्कारे कत्वा विचरन्तं
न पस्ससी”ति? “मया एत्थ किं कातुं वट्टी”ति? “त्वं खोसि, भगिनि, अभिस्पा सोभगगप्ता,
समणस्स गोतमस्स अयसं आरोपेत्वा महाजनं तव कथं गाहापेत्वा हतलाभसक्कारं करोही”ति । सा तं
सुत्वा “साधू”ति सम्पादिच्छित्वा पक्कन्ता ततो पट्टाय मालागन्धविलेपनकप्पूरकटुकफलादीनि गहेत्वा
सायं महाजनस्स सत्थु धर्मदेसनं सुत्वा नगरं पविसनकाले जेतवनाभिमुखी गच्छति, “कहं गच्छसी”ति
च पुट्टा “समणस्स गोतमस्स सन्त्तिं गमिस्सामि, अहज्जि तेन सद्धि एकगन्धकुटियं वसामी”ति वत्वा

अञ्जतरसिंह तित्थियारामे वसित्वा पातोव जेतवनमगं ओतरित्वा नगराभिमुखी आगच्छन्ती “किं, सुन्दरि, कहं गतासी”ति पुट्ठा “समणेन गोतमेन सङ्क्षि एकगन्धकुटियं वसित्वा तं किलेसरतिया रमापेत्वा आगताम्ही”ति वदति ।

अथ ते कतिपाहच्ययेन धृत्तानं कहापणे दत्वा “गच्छथ सुन्दरिं मारेत्वा समणस्स गोतमस्स गन्धकुटिया समीपे मालाकचवरन्तरे निक्खिपित्वा एथ”ति वदिसु । ते तथा अकंसु । ततो तित्थिया “सुन्दरिं न पर्सामा”ति कोलाहलं कत्वा रज्जो आरोचेत्वा “कहं वो आसङ्गा”ति बुत्ता “इमेसु दिवसेसु जेतवने वसति, तत्थस्सा पवत्तिं न जानामा”ति वत्वा “तेन हि गच्छथ, नं विचिन्थाना”ति रज्जा अनुञ्जाता अतनो उपटुके गहेत्वा जेतवनं गन्त्वा विचिन्तन्ता मालाकचवरन्तरे तं दिस्या मञ्जकं आरोपेत्वा नगरं पवेसेत्वा “समणस्स गोतमस्स सावका ‘स्थारा कतं पापकम्म पटिछादेस्सामा’ति सुन्दरिं मारेत्वा मालाकचवरन्तरे निक्खिपिंसु”ति रज्जो आरोचयिंसु । राजा “तेन हि गच्छथ, नगरं आहिण्डथा”ति आह । ते नगरवीधीसु “पस्सथ समणानं सक्यपुत्तियानं कम्म”न्तिआदीनि वत्वा अन्तोनगरेपि बहिनगरेपि भिक्खू अक्कोसन्ता विचरन्ति । भिक्खू तं पवत्ति तथागतस्स आरोचेसु । सत्था “तेन हि तुझेपि ते मनुसे एवं पटिचोदेथा”ति वत्वा इमं गाथमाह –

“अभूतवादी निरयं उपेति, यो वापि कत्वा न करोमिचाह ।

उभोपि ते पेच्च समा भवत्ति, निहीनकम्मा मनुजा परस्था”ति ॥

राजा “सुन्दरिया अञ्जोहि मारित्वावं जानाथा”ति पुरिसे उय्योजेसि । अथ ते धृत्ता तेहि कहापणेहि सुरं पिवन्ता अञ्जमञ्जं कलहं करिंसु । एको एक आह – “त्वं सुन्दरिं एकप्पहारेनेव मारेत्वा मालाकचवरन्तरे निक्खिपित्वा ततो लङ्घकहापणेहि सुरं पिवसि, होतु होतू”ति । राजपुरिसा ते धृत्ते गहेत्वा रज्जो दस्सेसु । अथ ने राजा “तुम्हेहि सा मारिता”ति पुच्छि । “आम, देवा”ति । “केहि मारापिता”ति ? “अञ्जतित्थियेहि, देवा”ति । राजा तित्थिये पक्कोसापेत्वा पुच्छि । ते तथेव वदिसु । तेन हि गच्छथ तुम्हे एवं वदन्ता नगरं आहिण्डथ – “अयं सुन्दरी समणस्स गोतमस्स अवरणं आरोपेतुकमेहि अम्हेहि मारापिता, नेव समणस्स गोतमस्स, न सावकानं दोसो अथि, अम्हाकमेव दोसो”ति । ते तथा करिंसु । बालमहाजनो तदा सदहि, तित्थियापि धृत्तापि पुरिसवधदण्डं पापुरिंसु । ततो पट्टाय बुद्धानं सक्कारो महा अहोसीति ।

—४०५०३०६

१९. पसेनदिकोसल-वत्थु

मिद्दी यदा होतीति इमं धम्मदेसनं सत्था जेतवने विहरन्तो राजानं पसेनदिकोसलं आरब्ध कथेसि ।

एकस्मिज्जि समये राजा तण्डुलदोणस्स ओदनं ततुपियेन सूपब्यञ्जनेन भुजति । सो एकदिवसं भुत्तपातरासो भत्तसम्मदं अविनोदेत्वाव सत्थु सन्तिं गन्त्वा किलन्तरूपो इतो चितो च सम्परिवत्तति, निद्वाय अभिभुव्यमानोपि उजुकं निपञ्जितुं असक्कोन्तो एकमन्तं निसीदि । अथ नं सत्था आह – “कि, महाराज, अविस्मित्वाव आगतोसी”ति ? “आम, भन्ते, भुत्तकालतो पट्टाय मे महादुर्म्मं होती”ति । अथ नं सत्था, “महाराज, अतिबहुभोजनं एवं दुर्म्मं होती”ति वत्वा इमं

गाथमाह -

“मिद्धी यदा होति महग्नसो च, निदायिता सम्परिवत्तसायी ।
महावराहोव निवापुद्गो, पुनप्युनं गव्भमुपेति मन्त्रो”ति ॥
“मनुजस्स सदा सतीमतो, मत्तं जानतो लद्धभोजने ।
तनुकस्स भवन्ति वेदना, सणिंकं जीरति आयु पालय”न्ति ॥

इमं गाथं वत्वा उत्तरमाणवं उग्गण्हापेत्वा “इमं गाथं रङ्गो भोजनवेलाय पवेदेय्यासि, इमिना उपायेन भोजनं परिहापेय्यासी”ति उपायं आचिक्षिय, सो तथा अकासि। राजा अपरेन समयेन नालिकोदनपरमताय सणितो सुसल्लहुकसरीरो सुखप्पत्तो सत्थरि उप्पत्रविस्सासो सत्ताहं असदिसदानं पवत्तेसि। दानानुमोदनाय महाजनो महन्तं विसेसं पापुणीति ।

_ध०प०३२५

२०. बन्धनागार-वत्थु

न तं दल्हन्ति इमं धम्मदेसमनं सत्था जेतवने विहरन्तो बन्धनागारं आरब्ध कथेसि ।

एकस्मि किर काले वहू सन्धिच्छेदकपन्थधातकमनुसधातके चोरे आनेत्वा कोसलरङ्गो दस्सयिंसु । ते राजा अनुद्वन्धनरज्जुवन्धनसङ्खलिकवधनेहि बन्धपेसि । तिंसमत्तापि खो जानपदा भिक्खू सत्थारं ददुकामा आगन्त्वा दिस्या वन्दित्वा पुनर्दिवसे सावत्थि पिण्डाय चरन्ता बन्धनागारं गन्त्वा ते चोरे दिस्या पिण्डपातपटिककन्ता सायन्हसमये तथागतं उपसङ्खमित्वा, “भन्ते, अज्ज अम्हेहि पिण्डाय चरन्तेहि बन्धनागारे वहू चोरा अनुद्वन्धनादीहि बद्धा महादुक्खयं अनुभवन्ता दिट्ठा, ते तानि बन्धनानि छिन्दित्वा पलायितुं न सककीन्ति, अस्थि नु खो, भन्ते, तेहि बन्धनेहि थिरतरं अज्जं बन्धनं नामा”ति पुछिंसु । सत्था, “भिक्खवे, कि बन्धनानि नामेतानि, यं पनेतं धनधज्जपुत्तदारादीसु तण्हासङ्खातं किलेसवन्धनं, एतं एतेहि सत्तगुणेन सहस्रसगुणेन सत्तसहस्रसगुणेन थिरतरं, एवं महन्तप्यि पनेतं दुष्छिन्दनियं बन्धनं पोराणकपण्डिता छिन्दित्वा हिमवन्तं पविसित्वा पब्बजिंसू”ति वत्वा अतीतं आहरि

-
अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रुज्जं करेन्ते वोधिसत्तो एकस्मि दुग्गतगहपतिकुले निबत्ति । तस्स वयप्पत्तस्स पिता कालमकासि । सो भतिं कत्वा मातरं पोसेसि । अथस्स माता अनिच्छमानसेव एकं कुलधीतरं गेहे कत्वा अपरभागे कालमकासि । भरियायपिस्स कुच्छियं गव्भो पतिद्विहि । सो गव्भस्स पतिद्वितभावं अजानन्तोव, “भद्वे, त्वं भतिं कत्वा जीव, अहं पब्बजिस्सामी”ति आह । “सामि, ननु गव्भो मे पतिद्वितो, मयि विजाताय दारकं दिस्या पब्बजिस्ससी”ति आह । सो “साधू”ति सम्पटिच्छित्वा तस्सा विजातकाले, “भद्वे, त्वं सोत्थिना विजाता, इदानि अहं पब्बजिस्सामी”ति आपुच्छि । अथ नं सा “पुत्रस्स ताव थनपानतो अपगमनकालं आगमेही”ति वत्वा पुन गव्भं गण्हि । सो चिन्तेसि - “इमं सम्पटिच्छापेत्वा गन्तुं न सक्का, इमिस्सा अनाचिकित्वाव पलायित्वा पब्बजिस्सामी”ति । सो तस्सा अनाचिकित्वाव रत्नभागे उड्डाय पलायि । अथ नं नगरगुत्तिका अग्गहेसुं । सो “अहं, सामि, मातुपोसको नाम, विस्सज्जेथ म”ति अत्तानं विस्सज्जापेत्वा एकस्मि ठाने वसित्वा इसिपब्बजं पब्बजित्वा अभिज्ञासमापत्तियो लभित्वा ज्ञानकीलाय कीळन्तो विहासि । सो तथ्य वसन्तोयेव “एवरूपम्यि नाम मे दुष्छिन्दनियं पुत्तदारवन्धनं किलेसवन्धनं छिन्न”ति इमं उदानं

उदानेसि ।

सत्था इमं अतीतं आहरित्वा तेन उदानितं उदानं पकासन्तो इमा गाथा अभासि -

“न तं दद्धं बन्धनमाहु धीरा, यदायसं दारुजपब्बजञ्च ।

सारतरत्ता मणिकुण्डलेसु, पुत्तेसु दारेसु च या अपेक्खा ॥

“एतं दद्धं बन्धनमाहु धीरा, ओहारिनं सिधिलं दुष्प्रमुञ्चं ।

एतम्पि छेत्वान परिब्बजन्ति, अनपेक्खिनो कामसुखं पहाया”ति ॥

देसनावसाने बहू सोतापत्तिफलदीनि पापुणिसृति ।

—४०३४५-४६

२१. चूळधनुगगहपण्डित-वत्थु

वित्ककमथितस्ताति इमं धम्मदेसनं सत्था जेतवने विहरन्तो चूळधनुगगहपण्डितं आरब्ध कथेसि ।

एको किर दहरभिक्खु सलाकग्गे अत्तनो पत्तसलाकं गहेत्वा सलाकयागुं आदाय आसनसालं गन्त्वा पिवि । तथ्य उदकं अलभित्वा उदकत्थाय एकं घरं अगमासि । तथ्य तं एका कुमारिका दिस्याव उप्पत्रसिनेहा, “भन्ते, पुन धानीयेन अत्थे सति इथेव आगच्छेय्याथा”ति आह । सो ततो पढाय यदा धानीयं न लभति, तदा तथेव गच्छति । सापिस्स पत्तं गहेत्वा धानीयं देति । एवं गच्छत्वे काले यागुण्यि दत्वा पुनेकदिवसं तथेव निसीदापेत्वा भर्तं अदासि । सन्तिके चस्स निसीदित्वा “भन्ते, इमास्मि गेहे न किञ्चित् न त्थि नाम, केवलं मयं विचरणकमनुसमेव न लभामा”ति कथं समुद्दापेसि । सो कथिपाहेनेव तस्सा कथं सुत्वा उकणिठ । अथ नं एकदिवसं आगन्तुका भिक्खु दिस्या “कस्मा त्वं, आवुसो, किसो उप्पण्डुपण्डुकजातोसी”ति पुछिला “उककणिटोम्हि, आवुसो”ति बुत्ते आचरियुपज्ञायानं सन्तिकं नयिसु । तेषि नं सत्थु सन्तिकं नेत्वा तमत्थं आरोचेसु । सत्था “सच्चं किर त्वं, भिक्खु, उककणिटोसी”ति बुत्ते “सच्च”न्ति बुत्ते “कस्मा त्वं मादिसस्स आरद्वीरियस्स बुद्धस्स सासने पब्बजित्वा ‘सोतापन्नो’ति वा ‘सकादागामी’ति वा अत्तानं अवदापेत्वा ‘उककणिटो’ति वदापेसि, भारियं ते कम्मं कत”न्ति वत्वा “किं कारणा उककणिटोसी”ति पुछि । “भन्ते, एका मं इत्थी एवमाहा”ति बुत्ते, “भिक्खु, अनच्छरियं एतं तस्सा किरियं । सा हि पुब्बे सकलजम्बुदीपे अग्नधनुगगहपण्डितं पहाय तंमुहुतदिङ्के एकस्मि सिनेहं उप्पादेत्वा तं जीवितक्खयं पापेसी”ति वत्वा तस्सत्थस्स पकासनत्थं भिक्खूहि याचितो -

अतीते चूळधनुगगहपण्डितकाले तवकसिलायं दिसापाप्योक्खस्स आचरियस्स सन्तिके सिप्पं उग्गहेत्वा तेन तुड्हेन दिनं धीतं आदाय बाराणिं गच्छन्तस्स एकस्मि अटविमुखे एकूनपञ्जासाय कण्डेहि एकूनपञ्जासयोरे मारेत्वा कण्डेसु खीणेसु चोरजेडुकं गहेत्वा भूमियं पातेत्वा, “भद्वे, असि आहरा”ति बुत्ते ताय तद्वाणं दिठ्योरे सिनेहं कत्वा चोरस्स हत्थे असिथर्सं ठपेत्वा चोरेन धनुगगहपण्डितस्स मारितिभावं आविकत्वा चोरेन च तं आदाय गच्छन्तेन “मम्पि एसा अज्जं दिस्या अत्तनो सामिकं विय मारापेस्सति किं मे इमाया”ति एकं नदि दिस्या ओसितीरं तं ठपेत्वा तस्सा भण्डकं आदाय “त्वं इथेव होहि, यावाह भण्डिकं उत्तारेमी”ति तथेव तं पहाय गमनभावञ्च आविकत्वा -

“सबं भण्डं समादाय, पारं तिण्णोसि ब्राह्मण ।
 पच्चागच्छ लहुं खिष्यं, मम्पि तरेहि दानितो ॥
 “असन्थुतं मं चिरसन्थुतेन, निमीनि भोती अद्भुवं धुवेन ।
 मयापि भोती निमिनेये अज्जं, इतो अहं दूरतरं गमिस्सं ॥
 “कायं एळगलागुबे, करेति अहुहासियं ।
 नयीथ नचं वा गीतं वा, ताळं वा सुसमाहितं ।
 अनम्हिकाले सुसोणि, किं नु जग्यसि सोभने ॥
 “सिङ्गालं बालं दुमेधं, अप्पपञ्जोसि जम्बुकं ।
 जीनो मच्छज्ज्वं पेसिज्ज्वं, कपणो विय झायसि ॥
 “सुदसं वज्जमञ्जेसं, अत्तनो पन दुदसं ।
 जीना पतिज्ज्वं जारज्ज्वं, मञ्जे त्वञ्जेव झायसि ॥
 “एवमेतं मिगराज, यथा भाससि जम्बुकं ।
 सा नूनाहं इतो गन्त्वा, भन्तु हेसं वसानुगा ॥
 “यो हरे मत्तिकं थालं, कंसथालम्पि सो हरे ।
 कतञ्जेव तथा पापं, पुनपेवं करिससी”ति ॥

इमं पञ्चकनिपाते चूळधनुगाहजातकं विथारेत्वा “तदा चूळधनुगाहपण्डितो त्वं अहोसि, सा इत्थी एतरहि अयं कुमारिका, सिङ्गालस्तपेन आगन्त्वा तस्सा निग्गहकारको सक्को देवराजा अहमेवा”ति वत्वा “एवं सा इत्थी तंसुहनादिद्वुके एकस्मिं सिनेहनं सकलजम्बुदीपे अग्गपण्डितं जीविता वोरोपेति, तं इत्थिं आरब्धं उप्पन्नं तव तण्हं छिन्दित्वा विहराहि भिक्खू”ति तं ओवदित्वा उत्तरिष्य धर्मं देसेन्तो इमा द्वे गाथा अभासि –

“वितक्कमथितस्स जन्मुनो, तिव्वरागस्स सुभानुपस्थिनो ।
 भियो तण्हा पवहृति, एस खो दब्हं करेति बन्धनं ॥
 “वितक्कूपसमे च यो रत्तो, असुभं भावयते सदा सत्तो ।
 एस खो व्यन्ति काहिति, एस छेछति मारवन्धन”ति ॥

देसनावसाने सो भिक्खु सोतापत्तिफले पतिड्डहि, सम्पत्तानाम्पि सात्थिका धर्मदेसना अहोसीति ।

_ध०प०३४९-५०

२२. उपकाजीवक-वथु

सब्बाभिभूति इमं धर्मदेसनं सत्था अन्तरामगे उपकं आजीवकं आरब्ध कथेति ।
 एकस्मिज्जि समये सत्था पत्तसब्बञ्जुतञ्जाणे बोधिमण्डे सत्तसत्ताहं वीतिनामेत्वा अत्तनो पत्तचीवरमादाय धर्मचक्रपवत्तनत्थं वाराणसिं सम्धाय अद्वारसयोजनमगं पटिपञ्चो अन्तरामगे उपकं आजीवकं अद्वास । सोपि सत्थारं दिस्वा “विष्पसत्रानि खो ते, आवुसो, इन्द्रियानि, परिसुद्धो छविवण्णो परियोदातो, कंसि त्वं, आवुसो, उद्दिस्स पब्बजितो, को वा ते सत्था, कस्स वा त्वं धर्मं रोचेसी”ति

पुछि । अथस्स सत्था “मर्हं उपज्ञायो वा आचरियो वा नर्थी”ति वत्वा इमं गाथमाह -
 “सब्बाभिभू सब्बविदूहमस्मि, सब्बेसु धर्मेसु अनुपलित्तो ।
 सब्बजहो तण्हक्खये विमुत्तो, सयं अभिज्ञाय कमुद्दिसेय्य”न्ति ॥

देसनावसाने उपको आजीवको तथागतस्स वचनं नेवाभिनन्दि, न पटिकोसि । सीसं पन चालेत्वा जिक्कं निल्लाकेत्वा एकपदिकमग्नं गहेत्वा अञ्जतरं लुद्दकनिवासनद्वानं अगमासीति ।

—४०४०३५३

२३. अपुत्तकसेडि-वर्त्थ

हनन्ति भोगाति इमं धर्मदेवसनं सत्था जेतवने विहरन्तो अपुत्तकसेडि नाम आरब्ध कथेसि । तस्स किर कालकिरियं सुत्वा राजा पसेनदि कोसलो “अपुत्तकं सापतेय्यं कस्स पापुणाती”ति पुछित्वा “रङ्गो”ति सुत्वा सत्तहि दिवसेहि तस्स गेहतो धनं राजकुलं अभिहरापेत्वा सत्थु सन्तिकं उपसङ्गमित्वा “हन्द कुतो नु त्वं, महाराज, आगच्छासि दिवादिवस्सा”ति तुते “इधं, भन्ते, सावत्थियं सेडि, गहपति, कालकतो, तमहं अपुत्तकं सापतेय्यं राजन्तेपुरं अभिहरित्वा आगच्छामी”ति आह । सबं सुते आगतनयेनेव वेदितब्बं ।

सो किर सुवर्णणातिया नानगरसभोजने उपनीते “एवरुपं नाम मनुस्सा भुजन्ति, किं तुम्हे मया सद्दिं इमस्मि गेहे केळिं करोथा”ति भोजने उपडिते लेहुदण्डादीहि पहरित्वा पलापेत्वा “इदं मनुस्सानं भोजनं”न्ति कणाजकं भुज्यति विळङ्गुतियं । वस्थयानछत्तेसुषि मनापेसु उपद्वापितेसु ते मनुस्से लेहुदण्डादीहि पहरन्तो पलापेत्वा साणानि धरोति, जज्जरस्थकेन याति पण्णछत्तकेन धारियमानेनाति एवं रङ्गा आरोचिते सत्था तस्स पुब्बकम्मं कथेसि ।

भूतपुब्बं सो, महाराज, सेडि, गहपति, तगरसिखिं नाम पच्चेकबुद्धं पिण्डपातेन पटिपादेसि । “देश समप्रस्स पिण्ड”न्ति वत्वा सो उड्डायासना पक्कामि । तर्स्मि किर अस्सद्वे वाले एवं वत्वा पक्कत्तो तस्स भरिया सद्वा पसन्ना “विरस्सं वत् मे इमस्स मुखतो ‘देही’ति वचनं सुतं, अज्ज मम मनोरथं पूरेत्ती पिण्डपातं दस्सामी”ति पच्चेकबुद्धस्स पतं गहेत्वा पणीतभोजनस्स परेत्वा अदासि । सोपि निवत्तमानो तं दिस्वा “किं, समण, किञ्चित् ते लङ्घ”न्ति पतं गहेत्वा पणीतपिण्डपातं दिस्वा विष्पटिसारी हुत्वा एवं चिन्तेसि - “वरमेतं पिण्डपातं दासा वा कम्मकरा वा भुज्येयुं । ते हि इमं भुजित्वा मर्हं कम्मं करिस्सन्ति, अयं पन गन्त्वा भुजित्वा निदायिस्सति, नद्वो मे सो पिण्डपातो”ति । सो भातु च पन एकपुत्तकं सापतेय्यस्स कारणा जीविता वारोपेसि । सो किरस्स अङ्गुलि गहेत्वा विघरन्तो “इदं मर्हं पितुसन्तकं यानकं, अयं तस्स गोणो”तिआदीनि आह । अथ नं सो सेडि “इदानि तावेस एवं वरेति, इमस्स पन बुहुप्पत्काले इमस्मि गेहे भोगे को रविष्यस्ती”ति तं अरुजं नेत्वा एकरिं गच्छमूले गीवाय गहेत्वा मूलकन्दं विय गीवं फालेत्वा मारेत्वा तथेव छड्डेसि । इदमस्स पुब्बकम्मं । तेन तुतं -

“यं खो सो, महाराज, सेडि, गहपति, तगरसिखिं पच्चेकबुद्धं पिण्डपातेन पटिपादेसि, तस्स कम्मस्स विपाकेन सत्तक्खतुं सुगतिं सगं लोकं उपपज्जि, तस्सेव कम्मस्स विपाकावसेसेन इमिस्सायेव सावत्थिया सत्तक्खतुं सेडित्तं कारीसि । यं खो सो, महाराज, सेडि, गहपति, दत्वा पच्छा विष्पटिसारी अहोसि ‘वरमेतं पिण्डपातं दासा वा कम्मकरा वा भुज्येयु’ति, तस्स कम्मस्स विपाकेन नासुन्नाराय

भत्तभोगाय चित्तं नमति, नासुलाराय वत्थभोगाय, नासुलाराय यानभोगाय, नासुलारानं पञ्चनं कामगुणानं भोगाय चित्तं नमति । यं खो सो, महाराज, सेंटि, गहपति, भातु च पन एकप्रत्यं सापत्तेयस्त कारणा जीविता वोरोपेसि, तस्स कम्मस्स विपाकेन बहूनि वस्ससतानि बहूनि वस्ससहस्सानि बहूनि वस्ससतसहस्सानि निरये पञ्चित्थ, तस्सेव कम्मस्स विपाकावसेसेन इदं सत्तमं अपुत्तकं सापत्तेय राजकोसं पवेसेति । तस्स खो पन, महाराज, सेंटिस्स गहपतिस्स पुराणञ्च पुञ्जं परिक्षीणं, नवञ्च पुञ्जं अनुपचितं । अज्ज पन, महाराज, सेंटि, गहपति, महाराजोवे निरये पञ्चती”ति ।

राजा सत्थु वचनं सुत्वा “अहो, भन्ते, भारियं कम्मं, एतके नाम भोगे विजमाने नेव अत्तना परिभुज्जि, न तुम्हादिसे बुद्धे धुरविहारे विहरन्ते पुञ्जकम्मं अकासी”ति आह सत्था “एवमेतं, महाराज, दुम्मेधपुण्गला नाम भोगे लभित्वा निब्बानं न गवेसन्ति, भोगे निस्साय उप्पन्नतण्हा पनेते दीधरतं हनती”ति वत्वा इमं गाथमाह -

“हनन्ति भोगा दुम्मेधं, नो च पासगवेसिनो ।
भोगतण्हाय दुम्मेधो, हन्ति अञ्जेव अत्तन”न्ति ॥

देसनावसाने बहू सोतापत्तिफलादीनि पापुणिसूति ।

_८०४०३५५

२४. अक्कोसकभारद्वाज-वत्थु

अक्कोसन्ति इमं धम्मदेसनं सत्था वेलुवने विहरन्तो अक्कोसकभारद्वाजं आरब्ध कथेसि ।

तस्स हि भातु भारद्वाजस्स धनञ्जानी नाम ब्राह्मणी सोतापत्रा अहोसि । सा खीपित्वापि कासित्वापि पक्खलित्वापि “नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासमुद्धस्सा”ति इमं उदानं उदानेसि । सा एकदिवसं ब्राह्मणपरिवेसनाय पवत्तमानाय पक्खलित्वा तथेव महासद्वेन उदानं उदानेसि । ब्राह्मणो कुञ्जित्वा “एवमेवायं वसली यथं वा तथं वा पक्खलित्वा तस्स मुण्डकस्स समप्रकस्स वण्णं भासती”ति वत्वा “इदानि ते, वसलि, गन्त्वा तस्स सत्थुनो वादं आरोपेस्सामी”ति आह । अथ नं सा “गच्छ, ब्राह्मण, नाहं तं परस्सामि, यो तस्स भगवतो वादं आरोपेय, अपि च गन्त्वा तं भगवत्तं पञ्चं पुच्छस्सू”ति आह । सो सत्थु सन्तिकं गन्त्वा अवन्दित्वाव एकमन्तं ठितो पञ्चं पुच्छन्तो इमं गाथमाह -

“किंसु छेत्वा सुखं सेति, किंसु छेत्वा न सोचति ।

किस्ससु एकधम्मस्स, वर्धं रोचेसि गोतमा”ति ॥

अथस्स पञ्चं व्याकरोन्ते सत्था इमं गाथमाह -

“कोधं छेत्वा सुखं सेति, कोधं छेत्वा न सोचति ।

कोधस्स विसम्पूलस्स, मधुरगणस्स ब्राह्मण ।

वर्धं अरिया पसंसन्ति, तज्ज्ञं छेत्वा न सोचती”ति ॥

सो सत्थरि पसीदित्वा पब्बजित्वा अरहतं पापुणि । अथस्स कनिद्वो अक्कोसकभारद्वाजो “भाता किर मे पब्बजितो”ति सुत्वा कुद्धो आगन्त्वा सत्थारं असत्थाहि फरुसाहि वाचाहि अक्कोसि । सोपि सत्थारा अतिथीनं खादनीयादिदानओपम्मेन सञ्जत्तो सत्थरि पसन्नो पब्बजित्वा अरहतं पापुणि ।

अपरेपिस्स सुन्दरिकभारदाजोति द्वे कनिद्विभातरो सत्थारं अवकोसन्ताव सत्थारा विनीता पञ्जित्वा अरहतं पापुणिंसु ।

अथेकदिवसं धम्मसभायं कथं समुद्घापेसुं, “आवुसो, अच्छरिया वत बुद्धगुणा, चतूर्सु नाम भातिकेसु अवकोसन्तेसु सत्था किञ्चित् अवत्वा तेसयेव पतिद्वा जातो”ति । सत्था आगन्त्वा “काय नुथ, भिक्खवे, एतरहि कथाय सविसित्वा”ति पुछित्वा “इमाय नामा”ति वुते, “भिक्खवे, अहं मम खन्तिवलेन समन्वागतत्वा दुड्हेसु अदुस्सन्तो महाजनसस पतिद्वा होमियेवा”ति वत्वा इमं गाथमाह -

“अवकोसं वधवन्धज्व, अदुड्हो यो तितिक्षयति ।

खन्तीबलं बलानीकं, तमहं ब्रूमि ब्राह्मण”न्ति ॥

देसनावसाने वहू सोतापत्तिफलादीनि पापुणिंसूति ।

_ध०प०३९९

२५. पेसकारधीता-वस्थ

आळविवासिनोपि सत्थारं परिविसित्वा पत्तं गहेत्वा अनुमोदनत्थाय अदुंसु । सत्था “यमहं कुलधीतरं निस्साय तिसयोजनमगं आगतो, सा अज्जापि ओकासं न लभति । ताय ओकासे लद्धे अनुमोदनं करिस्सामी”ति तुण्हीभूतो अहोसि । एवं तुण्हीभूतम्पि सत्थारं सदेवके लोके कोचि किञ्चित् वर्तु न विसहति । सापि खो कुमारिका तसरं वदेत्वा पच्छियं ठपेत्वा पितु सन्तिकं गच्छमाना परिसपरियन्ते ठत्वा सत्थारं ओलोकयमानाव अद्वासि । सत्थापि गीवं उम्खियित्वा तं ओलोकेसि । सा ओलोकिताकारेनेव अज्जासि - “सत्था एवरूपाय परिसाय मज्जे निसीदित्वाव मं ओलोकेन्तो ममागमनं पच्चासीसति, अत्तनो सन्तिकं आगमनमेव पच्चासीसती”ति । सा तसरपच्छि ठपेत्वा सत्थु सन्तिकं अगमासि । कस्मा पन नं सत्था ओलोकेसीति? एवं किरस्स अहोसि “एसा एत्तोव गच्छमाना पुथुज्जनकालकिरियं कत्वा अनियतगतिका भविस्सति, मम सन्तिकं आगन्त्वा गच्छमाना सोतापत्तिफलं पत्वा नियतगतिका हुत्वा तुसितविमाने निब्बत्तिसती”ति । तस्सा किर तं दिवसं मरणतो मुत्ति नाम नत्थि । सा ओलोकितसञ्जाणेनेव सत्थारं उपसङ्घमित्वा छब्बणरंसीनं अन्तरं पविसित्वा वन्दित्वा एकमन्तं अद्वासि । तथारूपाय परिसाय मज्जे निसीदित्वा तुण्हीभूतं सत्थारं वन्दित्वा ठित्वयेव तं आह - “कुमारिके, कुतो आगच्छसी”ति? “न जानामि, भन्ते”ति । “कथं गमिस्ससी”ति? “न जानामि, भन्ते”ति । “न जानासी”ति? “जानामि, भन्ते”ति । “न जानासी”ति? “जानामि, भन्ते”ति । “जानासी”ति? “न जानामि, भन्ते”ति । इति नं सत्था चत्तारो पज्हे पुछि । महाजनो उज्जायि - “अम्भो, पस्सथ, अयं पेसकारधीता सम्मासम्बुद्धेन सङ्घि इच्छितिच्छितं कथेसि, ननु नाम इमाय ‘कुतो आगच्छसी’ति वुते ‘पेसकारगेहतो’ति वत्तब्बं । ‘कहं गच्छसी’ति वुते ‘पेसकारसाल’न्ति वत्तब्बं सिया”ति ।

सत्था महाजनं निस्सदं कत्वा, “कुमारिके, त्वं कुतो आगच्छसी”ति वुते “कस्मा न जानामीति वदेसी”ति पुछि । भन्ते, तुम्हे मम पेसकारगेहतो आगतभावं जानाथ, “कुतो आगतासी”ति पुछन्ता पन “कुतो आगन्त्वा इथ निब्बत्तासी”ति पुछथ । अहं पन न जानामि “कुतो च आगन्त्वा इथ निब्बत्ताम्ही”ति । अथस्ता सत्था “साधु साधु, कुमारिके, मया पुच्छितपञ्चोव तया विस्सज्जितो”ति पठमं साधुकारं दत्वा उत्तरिम्पि पुछि - “कथं गमिस्ससीति पुन पुट्ठा कस्मा ‘न जानामी’ति वदेसी”ति? भन्ते, तुम्हे मं तसरपच्छि गहेत्वा पेसकारसालं गच्छन्ति जानाथ, “इतो

गन्त्वा कथं निब्बत्तिसस्ती”ति पुच्छथ । अहज्ज्व इतो चुता न जानामि “कथं गन्त्वा निब्बत्तिसामी”ति । अथस्सा सत्था “मया पुच्छितपञ्चोयेव तथा विस्सज्जितो”ति दुतियं साधुकारं दत्वा उत्तरिष्य पुछि - “अथ कस्मा ‘न जानासी’ति पुडा ‘जानामी’ति वदेसी”ति? “मरणभावं जानामि, भन्ते, तस्मा एवं वदेसी”ति । अथस्सा सत्था “मया पुच्छितपञ्चोयेव तथा विस्सज्जितो”ति ततियं साधुकारं दत्वा उत्तरिष्य पुछि - “अथ कस्मा ‘जानासी’ति पुडा ‘न जानामी’ति वदेसी”ति । मम मरणभावमेव अहं जानामि, भन्ते, “रत्तिन्दिवपुब्बण्डादीसु पन असुककाले नाम मरिस्सामी”ति न जानामि, तस्मा एवं वदेसीति । अथस्सा सत्था “मया पुच्छितपञ्चोयेव तथा विस्सज्जितो”ति चतुर्थं साधुकारं दत्वा परिस्तं आमन्तेत्वा “एतकं नाम तुम्हे इमाय कथितं न जानाथ, केवलं उज्जायथेव । येसज्जि पञ्जाचक्खु नत्थि, ते अस्था एव येसं पञ्जाचक्खु अस्थि, ते एव चक्खुमन्तो”ति वत्वा इमं गाथमाह -

“अन्धभूतो अयं लोको, तनुकेत्थ विपस्सति ।

सकुणो जालमुत्तोव, अप्यो सम्माय गच्छती”ति ॥

देसनावसाने कुमारिका सोतापत्तिफले पतिदृहि, महाजनस्सापि सात्थिका धम्मदेसना अहोसीति ।

सापि तसरपच्छि गहेत्वा पितु सन्तिकं अगमासि, सोषि निसिन्नकोव निदायि । तस्सा असल्लक्षेत्वाव तसरपच्छि उपनामेन्तिया तसरपच्छि वेमकोटियं पटिहञ्जित्वा सदं कुरुमाना पति । सो पवुञ्जित्वा गहितनिमित्तेनेव वेमकोटिं आकृहि । वेमकोटि गन्त्वा तं कुमारिकं उरे पहरि, सा तथेव कालं कत्वा तुसितभवने निब्बत्ति । अथस्सा पिता तं ओलोकेन्तो सकलसरीरेन लोहितमक्खितेन पतित्वा मतं अद्वस । अथस्स महासोको उप्पज्जि । सो “न मम सोकं अज्जो निब्बापेतुं सक्खिसस्ती”ति रोदन्तो सत्थु सन्तिकं गन्त्वा तमयं आरोचेत्वा, “भन्ते, सोकं मे निब्बापेथा”ति आह । सत्था तं समस्सासेत्वा “मा सोचि, उपासक । अनमतगम्यिष्यज्जि संसारे तव एवमेव धीतु मरणकाले पग्धरितअसु चतुर्बं महासमुदानं उदकतो अतिरेकतर”ति वत्वा अनमतगकथं कथेसि सो तनुभूतसोको सत्थारं पब्बज्जं याचित्वा लङ्घप्रसम्पदो न चिरस्सेव अरहत्तं पापुर्णाति ।

_ध०प० १७४

एकदिवसं सत्था अनुमोदनं करोन्तो एवमाह -

“उपासका इधेकच्चो अत्तनाव दानं देति, परं न समादपेति । सो निब्बत्तनिब्बत्तद्वाने भोगसम्पदं लभति, नो परिवारसम्पदं । एकच्चो अत्तना दानं न देति, परं समादपेति । सो निब्बत्तनिब्बत्तद्वाने परिवारसम्पदं लभति, नो भोगसम्पदं । एकच्चो अत्तना च न देति, परञ्च न समादपेति । सो निब्बत्तनिब्बत्तद्वाने नेव भोगसम्पदं लभति, न परिवारसम्पदं, विघासादो हुत्वा विचारति । एकच्चो अत्तना च देति, परञ्च समादपेति । सो निब्बत्तनिब्बत्तद्वाने भोगसम्पदञ्जवेव लभति, परिवारसम्पदञ्ज्या”ति ।

“मावमञ्जेथ पुञ्जस्स, न मन्दं आगमिस्सति ।

उदविन्दुनिपातेन, उदकुम्भोषि पूरति ।

धीरो पूरति पुञ्जस्स, थोकं थोकम्पि आचिन”न्ति ॥

॥नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ॥

पदमञ्जरी

निरुत्तिकायोदधिपासगं जिनं, विसुद्धधम्भज्व गणं अनुत्तरं।
तिथा नमित्वा पदमञ्जरी मया, करीयतो बालकबुद्धिवृद्धियाति ॥

अकारन्तपुलिङ्गो बुद्धसदो

१. बुद्धो, बुद्धा । २. बुद्धं, बुद्धे । ३. बुद्धेन, बुद्धेहि । ४. बुद्धस्स, बुद्धानं । ५. बुद्धा,
बुद्धेहि । ६. बुद्धस्स, बुद्धानं । ७. बुद्धं, बुद्धेसु । ८. भो बुद्ध, भो बुद्धा ।

अकारन्तपुलिङ्गो अत्तसदो

अत्ता, अत्तानो । अत्तानं, अत्तानो । अत्तना, अत्तनेहि । अत्तनो, अत्तानं । अत्तना, अत्तनेहि ।
अत्तनो, अत्तानं । अत्तनि, अत्तनेसु । भो अत्त, अत्तनो ।

अकारन्त पुलिङ्गो राजसदो

राजा, राजानो । राजानं, राजानो । रज्ञा, राजूहि । रज्ञो, राजूनं । रज्ञा, राजूहि । रज्ञो,
राजूनं । रज्ञे, राजुसु । भो राजा, भो राजानो ।

अकारन्तपुलिङ्गो गुणवत्तुसदो

गुणवा, गुणवन्तो । गुणवत्तं, गुणवत्ते । गुणवत्तेन, गुणवन्तोहि । गुणवतो, गुणवतं । गुणवता,
गुणवन्तेहि । गुणवतो, गुणवतं । गुणवत्त, गुणवत्तेसु । भो गुणवं, भो गुणवन्तो ।

अकारन्तपुलिङ्गो गच्छन्तसदो

गच्छ, गच्छन्ता । गच्छन्तं, गच्छन्ते । गच्छता, गच्छन्तोहि । गच्छतो, गच्छतं । गच्छता,
गच्छन्तेहि । गच्छतो, गच्छतं । गच्छन्ते, गच्छन्तेसु । भो गच्छं, भो गच्छन्ता ।

इकारन्तपुलिङ्गो अग्निसदो

अग्नि, अग्नयो । अग्निं, अग्नयो । अग्निना, अग्नीहि । अग्निनो, अग्नीनं । अग्निना,

अग्नीहि । अग्निनो, अग्नीनं । अग्निहि, अग्नीसु । भो अग्नि, भो अग्नी ।

इकारन्तपुलिङ्गो आदिसद्वे

आदि, आदयो । आदिं, आदयो । आदिना, आदीहि । आदिनो, आदीनं । आदिना, आदीहि ।
आदिस्त, आदीनं । आदिष्ठि, आदीसू । भो आदि, भो आदी ।

इकारन्तपुलिङ्गो दण्डीसद्वे

दण्डी, दण्डनो । दण्डं, दण्डी । दण्डना, दण्डीहि । दण्डनो, दण्डीनं । दण्डना, दण्डीहि ।
दण्डनो, दण्डीनं । दण्डिस्मि, दण्डीसु । भो दण्डी, भो दण्डिनो ।

उकारन्तपुलिङ्गो भिक्खुसद्वे

भिक्खु, भिक्खू । भिक्खुं, भिक्खू । भिक्खुना, भिक्खूहि । भिक्खुस्स, भिक्खूनं । भिक्खुना,
भिक्खूहि । भिक्खुनो, भिक्खूनं । भिक्खुस्मि, भिक्खूसु । भो भिक्ख, भो भिक्खू ।

उकारन्तपुलिङ्गो जन्तुसद्वे

जन्तु, जन्तुनो । जन्तुं, जन्ते । जन्तुना, जन्तूहि । जन्तुनो, जन्तूनं । जन्तुना, जन्तूहि । जन्तुनो,
जन्तूनं । जन्तुष्ठि, जन्तुसु । भो जन्तु, भो जन्तुनो ।

उकारन्तपुलिङ्गो सत्थुसद्वे

सत्था, सत्थारो । सत्थारं, सत्थारे । सत्थारा, सत्थारेहि । सत्थु, सत्थानं । सत्थारा, सत्थारेहि ।
सत्थुनो, सत्थानं । सत्थरि, सत्थारेसु । भो सत्था, भो सत्थारो ।

उकारन्तपुलिङ्गो नन्तुसद्वे

नत्ता, नत्तारो । नत्तारं, नत्तारे । नत्तारा, नत्तारेहि । नन्तुस्स, नत्तारानं । नत्तारा, नत्तारेहि ।
नन्तुनो, नत्तारानं । नत्तरि, नत्तारेसु । भो नत्ता, भो नत्तारो ।

उकारन्त पुलिङ्गो पितुसद्वे

पिता, पितरो । पितरं, पितरे । पितरा, पितरेहि । पितुस्स, पितरानं । पितरा, पितरेहि ।
पितुनो, पितरानं । पितरि, पितरेसु । भो पिता, भो पितरो ।

उकारन्त पुलिङ्गो भातुसदो

भाता, भातरो । भातरं, भातरे । भातरा, भातरेहि । भातुस्स, भातरानं । भातरा, भातरेहि ।
भातुनो, भातरानं । भातरि, भातरेसु । भो भाता, भो भातरो ।

ऊकारन्त पुलिङ्गो अभिभूसदो

अभिभू, अभिभू । अभिभुं, अभिभुवो । अभिभुना, अभिभूहि । अभिभूनो, अभिभूनं ।
अभिभुना, अभिभूहि । अभिभुनो, अभिभूनं । अभिभुहि, अभिभूसु । भो अभिभू, भो अभिभू ।

ऊकारन्त पुलिङ्गो सब्बज्जुसदो

सब्बज्जु, सब्बज्जु । सब्बज्जुं, सब्बज्जुनो । सब्बज्जुना, सब्बज्जूहि । सब्बज्जुनो, सब्बज्जूनं ।
सब्बज्जुना, सब्बज्जूहि । सब्बज्जुनो, सब्बज्जुनं । सब्बज्जुसिम्, सब्बज्जूसु । भो सब्बज्जु, भो
सब्बज्जु ।

ओकारन्त पुलिङ्गो गोसदो

गो, गावो । गावुं, गावो । गावेन, गोहि । गावस्स, गोनं । गावा, गोहि । गावस्स, गवं । गएवे,
गोसु । भो गो, भो गावा ।

इति पदमज्जरिया पुलिङ्गनामानं ।

पठमो परिच्छेदो ।

आकारन्तेथिलिङ्गो कज्जासदो

कज्जा, कज्जायो । कज्जं, कज्जायो । कज्जाय, कज्जाहि । कज्जाय, कज्जानं । कज्जाय,
कज्जाहि । कज्जाय, कज्जानं । कज्जायं, कज्जासु । भो कज्ज, भो कज्जायो ।

इकारन्त इथिलिङ्गो रत्तिसदो

रत्ति, रत्तियो । रत्ति, रत्तियो । रत्तिया, रत्तीहि । रत्तिया, रत्तीनं । रत्तिया, रत्तीहि । रत्तिया,
रत्तीनं । रत्तियं, रत्तीसु । भो रत्ति, भो रत्तियो ।

ईकारन्त इस्थिलिङ्गो नदीसद्दो

नदी, नदियो । नदि, नदियो । नदिया, नदीहि । नदिया, नदीनं । नदिया, नदीनं । नदियं, नदीसु । भो नदी, भो नदी ।

उकारन्त इस्थिलिङ्गो यागुसद्दो

यागु, यागुयो । यागुं, यागुयो । यागुया, यागूहि । यागुया, यागूनं । यागुया, यागूहि । यागुया, यागूनं । यागुयं, यागूसु । भो यागु, भो यागुयो ।

उकारन्त इस्थिलिङ्गो मातुसद्दो

माता, मातरो । मातरं, मातरे । मातरा, मातरेहि । मातुया, मातरानं । मातरा, मातरेहि । मातुया, मातरानं । मातरि, मातरेसु । भो माता, भो मातरो ।

ऊकारन्त इस्थिलिङ्गो जम्बुसद्दो

जम्बु, जम्बुयो । जम्बुं, जम्बुयो । जम्बुया, जम्बूहि । जम्बुया, जम्बूनं । जम्बुया, जम्बूहि । जम्बुया, जम्बूनं । जम्बुयं, जम्बुसु । भो जम्बू, भो जम्बुयो ।

इति पदमञ्जरिया इस्थिलिङ्गनामानं ।
दुतियो परिच्छेदो ।

अकारन्तपुंसकलिङ्गो वित्तसद्दो

चित्तं, चित्तानि । चित्तं, चित्तानि । चित्तेन, चित्तेहि । चित्तस्स, चित्तानं । चित्तस्मा, चित्तेहि । चित्तस्स, चित्तानं । चित्ते, चित्तेसु । भो चित्त, भो चित्तानि ।

अकारन्तनपुंसकलिङ्गो मनसद्दो

मनं, मनानि । मनं, मने । मनेन, मनेहि । मनसो, मनानं । मनसा, मनेहि । मनसो, मनानं । मने, मनेसु । भो मन, भो मनानि ।

अकारन्तनपुंसकलिङ्गो गुणवन्तुसद्दो

गुणवं, गुणवन्ता । गुणवन्तं, गुणवन्ते । गुणवन्तेन, गुणवन्तेहि । गुणवतो, गुणवतं । गुणवता, गुणवन्तेहि । गुणवतो, गुणवन्तानं । गुणवन्ते, गुणवन्तेसु । भो गुणवं, भो गुणवन्ता ।

अकाररन्तनपुंसकलिङ्गो गच्छन्तसद्वा

गच्छं, गच्छन्ता। गच्छन्तं, गच्छन्ते। गच्छता, गच्छन्तेहि। गच्छतो, गच्छतं। गच्छता, गच्छन्तेहि। गच्छतो, गच्छतं। गच्छन्ते, गच्छन्तेसु। भो गच्छं, भो गच्छन्ता।

इकाररन्तनपुंसकलिङ्गो अट्टिसद्वा

अट्टि, अट्टिनि। अट्टि॒, अट्टिनि। अट्टिना, अट्टीहि। अट्टिनो, अट्टीनं। अट्टिम्हा, अट्टीहि। अट्टिनो, अट्टीनं। अट्टिनी, अट्टीसु। भो अट्टि॒, भो अट्टिनि।

ईकाररन्तनपुंसकलिङ्गो दण्डिसद्वा

दण्डी, दण्डीनि। दण्डिं, दण्डीनि। दण्डिना, दण्डीहि। दण्डिनो, दण्डीनं। दण्डिना, दण्डीहि। दण्डिनो, दण्डीनं। दण्डिनि, दण्डीसु। भो दण्डी॒, भो दण्डीनि।

उकारन्त नपुंसकलिङ्गो आयुसद्वा

आयु॒, आयूनि। आयुं॒, आयूनि। आयुना॒, आयूहि। आयुनो॒, आयूनं। आयुना॒, आयूहि। आयूनो॒, आयूनं। आयूम्हि॒, आयूसु। भो आयु॒, भो आयूनि।

इति पदमञ्जरिया नपुंसकलिङ्गनामानं।
ततियो परिच्छेदो।

इतो परं पवक्खामि सब्बनामंच तस्मं। नामंच योजितं नाना नामेहेव विसेसतो। यानि होन्ति तिलिङ्गानि अनुकूलानि यानि च। तिलिङ्गानं विसेसेन पदानेतानि नामतो। सब्बसाधारणा कानि नामानिच्चेव अस्थतो। सब्बनामानि बुच्चन्ति सत्तवीसति सङ्कृतो। तेसु कानिचि रूपेहि सेसाञ्जेहिच्य युज्जरे। कानिचि पन सहेव एतेसं लक्खणं इदं। एतस्मा लक्खणा मुतं नपदं सब्बनामिकं। तस्मातीतादयो सदा गुणनामानि बुच्चरेति।

पुल्लिङ्गरूपानि

सब्बो॒, सब्बे। सब्बं॒, सब्बे। सब्बेन, सब्बेहि। सब्बस्स, सब्बेसं। सब्बस्मा॒, सब्बेहि। सब्बस्स, सब्बेसं। सब्बस्मि॒, सब्बेसु। भो सब्बा॒, भो सब्बे।

इतिलिङ्गरूपानि

सब्बा॒, सब्बा। सब्बं॒, सब्बायो। सब्बस्सा॒, सब्बाहि। सब्बस्सा॒, सब्बासानं। सब्बस्सा॒,

सब्बाहि । सब्बस्ता, सब्बासं । सब्बस्ता, सब्बासु । भो सब्ब, भो सब्बायो ।

नपुंसकलिङ्गरूपानि

सब्बं, सब्बानि । सब्बं, सब्बानि । सब्बेन, सब्बेहि । सब्बस्स, सब्बेसं । सब्बम्मा, सब्बेहि ।
सब्बस्स, सब्बेसं । सब्बस्मि, सब्बेसं । भो सब्बा, भो सब्बानि ।

पुल्लिङ्गरूपानि

पुब्बो, पुब्बे । पुब्बं, पुब्बे । पुब्बेन, पुब्बेहि । पुब्बस्स, पुब्बेसं । पुब्बा, पुब्बेहि । पुब्बस्स,
पुब्बेसं । पुब्बेम पुब्बेसु । भो पुब्बे, भो पुब्बे ।

इत्थिलिङ्गरूपानि

पुब्बा, पुब्बा । पुब्बं, पुब्बा । पुब्बाय, पुब्बाहि । पुब्बाय, पुब्बासं । पुब्बाय, पुब्बाहि । पुब्बाय,
पुब्बासं । पुब्बायं, पुब्बासु । भो पुब्बे, भो पुब्बा ।

नपुंसकलिङ्गरूपानि

पुब्बं, पुब्बानि । पुब्बं, पुब्बानि । पुब्बेन, पुब्बेहि । पुब्बस्स, पुब्बेस । पुब्बा, पुब्बेहि । पुब्बस्स,
पुब्बेसं । पुब्बे, पुब्बेसु । भो पुब्बे, भो पुब्बानि ।

पुल्लिङ्गरूपानि

एको पुरिसो, एके पुरिसा । एकं सिस्सं, एके सिस्से । एकेन गरुना, एकेहि गरुहि । एकेन
गरुना, एकेहि गरुहि । एकस्स गरुनो, एकेसं गरुनं । एकम्हा गरुना, एकेहि गरुहि । एकस्स गरुनो,
एकेसं गरुनं । एकम्हि गरुस्मि, एकेसु गरुसु ।

इत्थिलिङ्गरूपानि

एका कञ्जा, एका कञ्जायो । एकं कञ्जं, एका कञ्जायो । एकाय कञ्जाय, एकाहि
कञ्जाहि । एकाय कञ्जाय, एकासं कञ्जानं । एकाय कञ्जाय, एकाहि कञ्जाहि । एकाय कञ्जाय,
एकासं कञ्जानं । एकायं कञ्जायं, एकासु कञ्जासु ।

नपुंसकलिङ्गरूपानि

एकं, एकानि । एकं, एकानि । एकेन, एकेहि । एकस्स, एकेसं । एकम्मा, एकेहि । एकस्स,

एकेसं । एकसिंम, एकेसु ।

पुल्लिङ्गरूपानि

यो कोचि, ये केचि । यं किंचि, ये केचि । येन केनचि, येहि केहिचि । यस्स कस्सचि, येसं केसंचि । यस्मा कस्माचि, येहि केहिचि । यस्स कस्सचि, येसं केसंचि । यस्मि कस्मिचि, येसु केसुचि ।

इत्थिलङ्गरूपानि

या काचि, या काचि । यं किंचि, या काचि । याय कायचि, याहि काहिचि । याय कायचि, यासं कासंचि । याय कायचि, याहि काहिचि । याय कायचि, यासं कासंचि । यायं कायंचि, यासु कासुचि ।

नपुंसकलिङ्गरूपानि

यं किंचि, यानि कानिचि । यं किंचि, यानि कानिचि । येन केनचि, येहि केहिचि । यस्स कस्सचि, येसं केसंचि । यस्मा कस्माचि, येहि केहिचि । यस्स कस्सचि, येसं केसंचि । यस्मि कस्मिचि, येसु केसुचि ।

पुल्लिङ्गरूपानि

सो सूदजेडो, ते सूदजेडा । तं यज्जदत्तं, ते यज्जदत्ते । तेन ब्राह्मणेन, तेहि सिसरोहि । तस्स भिक्खुस्स, तेसं याचकानं । तम्हा हिमवता, तेहि लोभनीयेहि । तस्स बुद्धस्स, तेसं भिक्खूनं । तस्मि आसनै, तेसु भिक्खूसु ।

इत्थिलङ्गरूपानि

सा खत्तियकञ्जा, ता खत्तियकञ्जायो । तं खत्तीयकञ्जं, ता खत्तियकञ्जायो । ताय खत्तियकञ्जाय, ताहि खत्तियकञ्जाहि । ताय खत्तियकञ्जाय, तासं खत्तियकञ्जानं । ताय खत्तियकञ्जाय, ताहि खत्तियकञ्जाहि । ताय खत्तियकञ्जाय, तासं खत्तियकञ्जानं । तायं खत्तियकञ्जायं, तासु खत्तियकञ्जासु ।

नपुंसकलिङ्गरूपानि

तं कुलं, तानि कुलानि । तं कुलं, तानि कुलानि । तेन कुलेन, तेहि कुलेहि । तस्स कुलस्स, तेसं कुलानं । तस्मा कुलम्हा, तेहि कुलेहि । तस्स कुलस्स, तेसं कुलानं । ताम्हि कुलस्मि, तेसु कुलेसु ।

पुलिङ्गरूपानि वुच्चन्ते ।

एसो सिस्तो, एते सिस्ता । एतं सिस्तं, एते सिस्ते । एतेन गरुना, एतेहि गरुहि । एतस्स गरुनो, एतेसं गरुनं । एतस्मा गरुना, एतेहि गरुहि । एतस्स गरुनो, एतेसं गरुनं । एतस्मिं गरुम्हि । एतेसु गरुसु ।

इथिलिङ्गरूपानि वुच्चन्ते ।

एसा वनिता, एता वनितायो । एतं वनितं, एता वनितायो । एताय वनिताय, एताहि वनिताहि । एतिस्ता वनिताय, एतासं वनितानं । एताय वनिताय, एताहि वनिताहि । एतिस्ता वनिताय, एतासानं वनितानं । एतिसं वनितायं, एतासु वनितासु ।

नपुंसकलिङ्गरूपानि वुच्चन्ते ।

एतं कुलं, एतानि कुलानि । एतं कुलं, एतानि कुलानि । एतेन कुलेन, एतेहि कुलेहि । एतस्स कुलस्स, एतेसं कुलानं । एतस्मा कुलम्हा, एतेहि कुलेहि । एतस्स कुलस्स, एतेसं कुलानं । एतस्मिं कुलम्हि, एतेसु कुलेसु ।

पुलिङ्गरूपानि वुच्चन्ते ।

अयं जनो, इमे जना । इमं जना, इमे जने । इमिना जनेन, इमेहि जनेहि । इमस्स जनस्स, इमेसं जनानं । इमम्हा जनम्हा, इमेहि जनेहि । इमस्स जनस्स, इमेसं जनानं । इमम्हि जनस्मि, इमेसु जनेसु ।

इथिलिङ्गरूपानि वुच्चन्ते ।

अयं कञ्जा, इमा कञ्जायो । इमं कञ्जं, इमा कञ्जायो । इमाय कञ्जाय, इमाहि कञ्जाहि । इमिस्ता कञ्जाय, इमासं कञ्जानं । इमाय कञ्जाय, इमाहि कञ्जाहि । इमिस्ता कञ्जाय, इमासं कञ्जानं । इमिसं कञ्जायं, इमासु कञ्जासु ।

नपुंसकलिङ्गरूपानि वुच्चन्ते ।

इमं चित्तं, इमानि चित्तानि । इमं चित्तं, इमे चित्ते । इमिना चित्तेन, इमेहि चित्तेहि । इमस्स चित्तस्स, इमेसं चित्तानं । इमस्मा चित्तम्हा, इमेहि चित्तेहि । इमस्स चित्तस्स, इमेसानं चित्तानं । अस्मि चित्ते, इमेसु चित्तेसु ।

पुलिङ्गरूपानि वुच्चन्ते ।

असु, अमूँ, अमूयो । अमुना, अमूहि । अमुस्स, अमूसानं । अमुस्मा, अमूहि । अमूस्स, अमूसानं । अमुस्मि, अमूसु ।

इत्थिलिङ्गरूपानि वुच्चन्ते ।

असु उपासिका, अमूयो उपासिकायो । अमुं उपासिकं, अमूयो उपासिकायो । अमुया उपासिकाय, अमूहि उपासिकाहि । अमुस्सा उपासिकाय, अमूसं उपासिकानं । अमुया उपासिकाय, अमूहि उपासिकाहि । अमुस्सा उपासिकाय, अमूसानं उपासिकानं । अमुसं उपासिकायं, अमूसु उपासिकासु ।

नपुंसकलिङ्गरूपानि वुच्चन्ते ।

अदुं धनवं, अमूनि धनवन्त्तानि । अदुं धनवन्तं, अमूनि धनवन्त्तानि । अमुना धनवन्त्तेन, अमूहि धनवन्त्तेहि । अमुनो धनवन्त्तस्स, अमूसं धनवन्त्तानं । अमुस्मा धनवन्त्तम्हा, अमूहि धनवन्त्तेहि । अमुनो धनवन्त्तस्स, अमूसानं धनवन्त्तानं । अमुहि धनवन्त्तस्मि, अमूसु धनवन्त्तसु ।

पुलिङ्गरूपानि वुच्चन्ते ।

को, के । कं, के । केन, केहि । केन, केहि । कस्स, केसं । कस्मा, केहि । कस्स, केसं । कम्हि, केसु ।

इत्थिलिङ्गरूपानि वुच्चन्ते ।

का, कायो । कं, का । काय, काहि । काय, काहि । कस्सा, कासं । काय, काहि । कस्सा, कासं । कस्सं, कासु ।

नपुंसकलिङ्गरूपानि वुच्चन्ते ।

किं, कानि । किं, कानि । केन, केहि । केन, केहि । कस्स, केसं । कस्मा, केहि । कस्स, केसं । कस्मि, केसु ।

इति पदमञ्जरिया सब्बनामानं ।
चतुर्थो परिच्छेदो ।

अथ अलिङ्गतुम्हाम्हसदा वुच्चन्ते ।

त्वं, तुम्हे/वो । तुवं, तुम्हे/वो । तया, तुम्हेहि/वो । तया, तुम्हेहि/वो । तुः, तुम्हाकं/वो । तया, तुम्हेहि । तुः, तुम्हाकं/वो । तयि, तुम्हेसु ।

अहं, मयं/नो । ममं, अहे/नो । मया, अम्हेहि/नो । मया, अम्हेहि/नो । अम्हं, अम्हाकं/नो । मया, अम्हेहि । अम्हं, अम्हाकं/नो । मयि, अम्हेसु ।

गामं वो पन गच्छेय्याथ । गामं नो पन गच्छेय्याम । पहाय वो भिक्खवे गमिस्सामि । मा नो अज्ज पन विकन्तिसु । कतमेव ते पन तं कम्मं । कतमेव मे पन तं कम्मं । कतमेव वो पन कुसलकम्मं । कतमेव नो पन कुसलकम्मं । ददाहि मे गामवरं त्वम्पि । धम्मं वो भिक्खवे देसिस्सामि । संविभाजेथ नो रज्जेन । मनुस्ससेव ते सीसं पन । पहूतं मे पन धनं सक्रक । तुडोस्मिया वो पन पकतिया । सत्था नो भगवा अनुप्पत्तो ।

इति पदमञ्जरिया अलिङ्गसब्बनामानं ।
पञ्चमो परिच्छेदो ।

इमानि पुलिङ्गरूपानि वुच्चन्ते । द्वे महाराजानो रज्जं करोन्ति । द्वेषि महाराजानो उपसङ्घमति । द्वीहि महाराजेहि सङ्गमो कतो । द्वीहि महाराजेहि रुद्वासिनो जीवन्ति । द्विन्नं महाराजानं पञ्चकारं देति । द्वीहि महाराजेहि भयानि उप्पजन्ति । द्विन्नं महाराजानं परिगणहो होति । द्वीसु महाराजेसु मनानि पतिद्वितानि ।

इमानि इथिलिङ्गरूपानि वुच्चन्ते ।

द्वे कञ्जायो पुञ्जानि करोन्ति । द्वे कञ्जायो पुञ्जानि कारापेति । द्वीहि कञ्जाहि पुञ्जानि कतानि । द्वीहि कञ्जाहि सुखदुक्खं पापुणाति । द्विन्नं कञ्जानं आभरणानि देति । द्वीहि कञ्जाहि अयं कञ्जा अधिका । द्विन्नं कञ्जानं वस्थाभरणं होति । द्वीसु कञ्जासु मनानि पतिद्वितानि ।

इमानि नपुंसकलिङ्गरूपानि वुच्चन्ते ।

द्वे कुलानि दानादिकुसलं करोन्ति । द्वे कुलानि दानादिकुसलं कारापेति । द्वीहि कुलेहि सङ्घो भत्तं भोजापितो । द्वीहि कुलेहि सुखं पापुणाति सङ्घो । द्विन्नं कुलानं सवकारं करोन्ति केवि । द्वीहि कुलेहि अपेति एकच्चो पुगलो । द्विन्नं कुलानं नाम गोत्तादयो । द्वीसु कुलेसु मे चितं पतिद्वितं ।

इमानि पुलिङ्गरूपानि वुच्चन्ते ।

तयो पुरिसा पन विहारं करोन्ति । तयो पुरिसे उपगच्छति एकच्चो । तीहि पुरिसेहि विहारो

कारापितो । तीहि पुरिसेहि जीवन्ति ये केचि । तिण्णन्नं पुरिसानं धनं देति धनवा । तीहि पुरिसेहि भयानि उपज्जन्ति । तिण्णन्नं पुरिसानं परिगमहो होति । तीसु पुरिसेसु पसीदति यो कोचि ।

इमानि इथिलिङ्गरूपानि वुच्वन्ते ।

तिस्सो इथियो पुञ्जानि करोन्ति । तिस्सो इथियो पुञ्जानि कारापेति । तीहि इत्थीहि सङ्गो भत्तं भोजापितो । तीहि इत्थीहि जीवन्ति एकच्चो पुरिसो । तिस्सन्नं इथीनं आभरणानि देति । तीहि इत्थीहि अपेति एकच्चो पुरिसो । तिस्सन्नं इथीनं आभरणानि होन्ति । तीसु इत्थीसु पसीदति एकच्चो पुरिसो ।

इमानि नपुंसकलिङ्गरूपानि वुच्वन्ते ।

तीनि कुलानि पुञ्जानि करोन्ति । तीनि कुलानि पुञ्जानि कारापेति । तीहि कुलेहि पुञ्जानि करियन्ते । तीहि कुलेहि जीवन्ति ये केचि । तिण्णन्नं कुलानं धनं देति धनवा । तीहि कुलेहि भयानि न उपज्जन्ति । तिण्णन्नं कुलानं महाभोगो होति । तीसु कुलेसु पसीदति एकच्चो पुरिसो ।

इमानि पुलिङ्गरूपानि वुच्वन्ते ।

चत्तारो महाराजा रज्जं करोन्ति । चत्तारो महाराजे उपगच्छति एकच्चो । चतूहि महाराजेहि पुञ्जानि करियन्ते । चतूहि महाराजेहि जीवन्ति महाजना । चतुन्नं महाराजानं पन्नाकारं देन्ति । चतूहि महाराजेहि भयानि उपज्जन्ति । चतुन्नं महाराजानं आभरणं होति । चतूसु महाराजेसु पसीदति महाजनो ।

इमानि इथिलिङ्गरूपानि वुच्वन्ते ।

चतस्सो कञ्जायो पुञ्जानि करोन्ति । चतस्सो कञ्जायो पुञ्जानि कारापेति । चतूहि कञ्जाहि सङ्गो भत्तं भोजापितो । चतूहि कञ्जाहि वधं पापुणन्ति पुरिसा । चतस्सन्नं कञ्जानं आभरणानि देन्ति । चतूहि कञ्जाहि अयं कञ्जा अधिका । चतस्सन्नं कञ्जानं आभरणं होति । चतूसु कञ्जासु पसीदति एकच्चो पुरिसो ।

इमानि नपुंसकलिङ्गरूपानि वुच्वन्ते ।

चत्तारि कुलानि बहुं पुञ्जं करोन्ति । चत्तारि कुलानि उपगच्छन्ति एकच्चे । चतूहि कुलेहि विहारो कारापीयते । चतूहि कुलेहि जीवन्ति एकच्चे पुरिसा । चतुन्नं कुलानं सक्कारं करोन्ति । चतूहि कुलेहि अपेन्ति एकच्चे । चतुन्नं कुलानं नाम गोत्तादयो । चतुसु कुलेसु पसीदति महाजनो ।

पञ्च महाभूता तिट्ठन्ति । पञ्च महाभूते पस्सति । पञ्चहि महाभूतेहि कत्तानि । पञ्चहि महाभूतेहि सुचरति । पञ्चन्नं महाभूतानं दीयते । पञ्चहि महाभूतेहि अपेति । पञ्चन्नं महाभूतानं

सन्तकं । पञ्चसु महाभूतेसु पतिष्ठितं ।

तिलिङ्गरूपानि वुच्यन्ते ।

पञ्च-महाभूता पन तिष्ठन्ति । पञ्च-अभिभवितारो तिष्ठन्ति । पञ्च-पुरिसा पन तिष्ठन्ति । पञ्च-भूमियो पन होत्ति । पञ्च-कञ्जायायो पन तिष्ठन्ति । पञ्च-महाभूतानि तिष्ठन्ति । पञ्च-चित्तानि उप्पज्जन्ति । एवं सब्बत्थ योजेतब्दं ।

तिलिङ्गरूपानि वुच्यन्ते ।

छ महाभूता पन तिष्ठन्ति । छ अभिभवितारो पस्सति । छहि पुरिसेहि कम्मं कतं । छत्रं भूमीनं रुच्यति कोचि । छहि कञ्जाहि अपेति एकच्चो । छत्रं भूतानं सन्तकं होति । छसु पन चित्तेसु पतिष्ठितं ।

तिलिङ्गरूपानि वुच्यन्ते ।

सत्त महाभूता पन तिष्ठन्ति । सत्त अभिभवितारो पस्सति । सत्तहि पुरिसेहि कम्मं कतं । सत्तत्रं भूमीनं रुच्यति कोचि । सत्तहि कञ्जाहि अपेति एकच्चो । सत्तत्रं भूतानं सन्तकं होति । सत्तसु पन चित्तेसु पतिष्ठितं ।

तिलिङ्गरूपानि वुच्यन्ते ।

अटु महाभूता पन तिष्ठन्ति । अटु अभिभवितारो पस्सति । अटुहिपुरिसेहि कम्मं कतं । अटुत्रं भूमीनं रुच्यति कोचि । अटुहि कञ्जाहि अपेति कोचि । अटुत्रंभूतानं सन्तकं होति । अटुसु पन चित्तेसु पतिष्ठितं ।

तिलिङ्गरूपानि वुच्यन्ते ।

नव महाभूता पन तिष्ठन्ति । नव अभिभवितारो पस्सति । नवहि पुरिसेहि कम्मं कतं । नवत्रं भूमीनं रुच्यति कोचि । नवहि कञ्जाहि अपेति कोचि । नवत्रं भूतानं सन्तकं होति । नवसु पन चित्तेसु पतिष्ठितं ।

तिलिङ्गरूपानि वुच्यन्ते ।

दस महाभूता पन तिष्ठन्ति । दस अभिभवितारो पस्सति । दसहि पुरिसेहि कम्मं कतं । दसत्रं भूतानं रुच्यति कोचि । दसहि कञ्जाहि अपेति कोचि । दसत्रं भूतानं सन्तकं होति । दससु पन चित्तेसु पतिष्ठितं ।

तिलिङ्गरूपानि वुच्वन्ते ।

एकादस-महाभूता तिड्डन्ति । द्वादस-अभिभवितारो तिड्डन्ति । तेरस-पुरिसा पन तिड्डन्ति । चुद्दस-भूमियो पन होन्ति ।

पञ्चदस-कञ्जायो पन तिड्डन्ति । सोलस-भूतानि पन तिड्डन्ति । सत्तरस-चित्तानि उप्पज्जन्ति ।

तिलिङ्गरूपानि वुच्वन्ते ।

अद्वारस महाभूता पन तिड्डन्ति । अद्वारस अभिभवितारो पस्सति । अद्वारसहि पुरिसेहि कम्मं कतं । अद्वारसब्रं भूमीनं रुच्वति । अद्वारसहि कञ्जाहि अपेति कोचि । अद्वारसब्रं भूतानं सन्तकं । अद्वारससु चित्तेसु पतिड्डितं ।

इति पदमञ्जरिया बहुवचनसङ्घानामानं छट्ठो परिच्छेदो ।

तिलिङ्गरूपानि वुच्वन्ते ।

एकूनवीसति एकूनवीसं इच्चादिपि । एकूनवीसाय भिक्खूहि धम्मो देसितो । एकूनवीसाय कञ्जाहि कम्मं कतं । एकूनवीसाय चित्तेहि कम्मं कतं । एकूनवीसाय भिक्खूनं चीवरं देति । एकूनवीसाय कञ्जानं धनं देति । एकूनवीसाय चित्तानं पन रुच्वति । एकूनवीसाय भिक्खूहि अपेति कोचि । एकूनवीसाय कञ्जाहि अपेति कोचि । एकूनवीसाय चित्तेहि अपेति कोचि । एकूनवीसाय भिक्खूनं सन्तकं । एकूनवीसाय कञ्जानं सन्तकं । एकूनवीसाय चित्तानं सन्तकं । एकूनवीसाय भिक्खूसु पतिड्डितं । एकूनवीसाय कञ्जासु पतिड्डितं । एकूनवीसायं चित्तेसु पतिड्डितं ।

पुलिङ्गरूपानि ।

एकूनवीसति भिक्खूपि तिड्डन्ति । एकूनवीसति भिक्खूपि पस्सति । एकूनवीसतिया भिक्खूहि देसितो । एकूनवीसतियं भिक्खूसु पतिड्डितं ।

इत्यलिङ्गरूपानि ।

एकूनवीसति कञ्जायो तिड्डन्ति । एकूनवीसतिं कञ्जायो पस्सति । एकूनवीसतिया कञ्जाहि कम्मं कतं । एकूनवीसतियं कञ्जासु पतिड्डितं ।

नपुंसकलिङ्गरूपानि ।

एकूनवीसति चित्तानि उप्पज्जन्ति । एकूनवीसतिं चित्तानि पस्सति । एकूनवीसतिया चित्तेहि कम्मं कतं । एकूनवीसतियं चित्तेसु पतिड्डितं ।

पुलिङ्गरूपानि ।

वीसति भिक्खवो तिष्ठन्ति । वीसतिं भिक्खवो पस्सति । वीसतिया भिक्खूहि देसितो । वीसतियं भिक्खूसु पतिष्ठितं ।

इत्थिलिङ्गरूपानि ।

वीसति कञ्जायोपि तिष्ठन्ति । विसतिं कञ्जायोपि पस्सति । वीसतिया कञ्जाहि कम्मं कतं । वीसतियं कञ्जासु पतिष्ठितं ।

नपुंसकलिङ्गरूपानि ।

वीसति चित्तानि उप्पज्जन्ति । वीसतिं चित्तानिपि पस्सति । वीसतिया चित्तेहि कम्मं कतं । वीसतियं चित्तेसु पतिष्ठितं । वीसं वीसं वीसाय वीसायं । तथा एकवीस द्वावीस बावीस । तेवीस चतुर्वीस-इच्चादिपि ।

पुलिङ्गरूपानि ।

तिस भिक्खवो तिष्ठन्ति । तिस भिक्खवो पस्सति । तिसाय भिक्खूहि देसितो । तिसायं भिक्खूसु पतिष्ठितं ।

इत्थिलिङ्गरूपानि ।

तिस कञ्जायोपि तिष्ठन्ति । तिस कञ्जायोपि पस्सति । तिसाय कञ्जाहि कम्मं कतं । तिसायं कञ्जासु पतिष्ठितं ।

नपुंसकलिङ्गरूपानि ।

तिस चित्तानि उप्पज्जन्ति । तिस चित्तानिपि पस्सति । तिसाय चित्तेहि कम्मं कतं । तिसायं चित्तेसु पतिष्ठितं ।

पुलिङ्गरूपानि ।

चत्तालीस भिक्खवो तिष्ठन्ति । चत्तालीसं भिक्खवो पस्सति । चत्तालीसाय भिक्खूहि देसितो । चत्तालीसायं भिक्खूसु पतिष्ठितं ।

इत्थिलङ्गरूपानि ।

चत्तालीस कञ्जायोपि तिटुन्ति । चत्तालीसं कञ्जायोपि पस्सति । चत्तालीसाय कञ्जाहि कम्मं कतं । चत्तालीसायं कञ्जासु पतिट्ठितं ।

नपुंसकलिङ्गरूपानि ।

चत्तालीस चित्तानिपि उप्पज्जन्ति । चत्तालीसं चित्तानिपि पस्सति । चत्तालीसाय चित्तेहि कम्मं कतं । चत्तालीसायं चित्तेसु पतिट्ठितं । चत्तारीस इच्चादिपि ।

पुलिङ्गरूपानि ।

पञ्जास भिक्खवो तिटुन्ति । पञ्जासं भिक्खवो पस्सति । पञ्जासाय भिक्खूहि देसितो । पञ्जासायं भिक्खूसु वतिट्ठितं ।

इत्थिलङ्गरूपानि ।

पञ्जास कञ्जायोपि तिटुन्ति । पञ्जासं कञ्जायोपि पस्सति । पञ्जासाय कञ्जाहि कम्मं कतं । पञ्जासायं कञ्जासु पतिट्ठितं ।

नपुंसकलिङ्गरूपानि ।

पञ्जास चित्तानिपि उप्पज्जन्ति । पञ्जासं चित्तानिपि पस्सति । पञ्जासाय चित्तेहि कम्मं कतं । पञ्जासायं चित्तेसु पतिट्ठितं । तथा पण्णास पण्णासं । पण्णासाय पण्णासायं ।

पुलिङ्गरूपानि ।

सट्टि भिक्खवोपि तिटुन्ति । सट्टि भिक्खवोपि पस्सति । ट्रिया भिक्खूहि देसितो । सट्टियं भिक्खूसु पतिट्ठितं ।

इत्थिलङ्गरूपानि ।

सट्टि कञ्जायोपि तिटुन्ति । सट्टि कञ्जायोपि पस्सति । सट्टिया कञ्जाहि कम्मं कतं । सट्टियं कञ्जासु पतिट्ठितं ।

नपुंसकलिङ्गरूपानि ।

सट्टि चित्तानिपि उप्पज्जन्ति । सट्टि चित्तानिपि पस्सति । सट्टिया चित्तेहि कम्मं कतं । सट्टियं

चित्तेसु पतिष्ठितं ।

पुलिङ्गरूपानि ।

सत्तति भिक्खवोपि तिष्ठन्ति । सत्ततिं भिक्खवोपि पस्सति । सत्ततिया भिक्खूहि देसितो ।
सत्ततियं भिक्खूसु पतिष्ठितं ।

इत्थिलिङ्गरूपानि ।

सत्तति कञ्जायोपि तिष्ठन्ति । सत्ततिं कञ्जायोपि पस्सति । सत्ततिया कञ्जाहि कम्मं कतं ।
सत्ततियं कञ्जासु पतिष्ठितं ।

नपुंसकलिङ्गरूपानि ।

सत्तति चित्तानिपि उप्पज्जन्ति । सत्ततिं चित्तानिपि पस्सति । सत्ततिया चित्तेहि कम्मं कतं ।
सत्ततियं चित्तेसु पतिष्ठितं । सत्तरि इच्चादिपि ।

पुलिङ्गरूपानि ।

असीति भिक्खवोपि तिष्ठन्ति । असीतिं भिक्खवोपि पस्सति । असीतिया भिक्खूहि देसितो ।
असीतियं भिक्खूसु पतिष्ठितं ।

इत्थिलिङ्गरूपानि ।

असीति कञ्जायोपि तिष्ठन्ति । असीतिं कञ्जायोपि पस्सति । असीतिया कञ्जाहि कम्मं कतं ।
असीतियं कञ्जासु पतिष्ठितं ।

नपुंसकलिङ्गरूपानि ।

असीति चित्तानिपि उप्पज्जन्ति । असीतिं चित्तानिपि पस्सति । असीतिया चित्तेहि कम्मं कतं ।
असीतियं चित्तेसु पतिष्ठितं ।

पुलिङ्गरूपानि ।

नवुति भिक्खवोपि तिष्ठन्ति । नवुतिं भिक्खवोपि पस्सति । नवुतिया भिक्खूहि देसितो । नवुतियं
भिक्खूसु पतिष्ठितं ।

इत्थिलिङ्गरूपानि

नवुति कञ्जायोपि तिद्वन्ति । नवुति कञ्जायोपि पस्सति । नवुतिया कञ्जाहि कम्मं कतं ।
नवुतियं कञ्जासु पतिद्वितं ।

नपुंसकलिङ्गरूपानि ।

नवुति चित्तानिपि उप्पज्जन्ति । नवुति चित्तानिपि पस्सति । नवुतिया चित्तेहि कम्मं कतं ।
नवुतियं चित्तेसु पतिद्वितं । तथा एकनवुति इच्छादिपि ।

सतं भिक्खवो पन तिद्वन्ति । सतानि भिक्खवो पन तिद्वन्ति । सतं भिक्खवो पन पस्सति ।
सतानि भिक्खवो पन पस्सति । सतेन भिक्खूहि धम्मो देसितो । सतेहि भिक्खूहि धम्मा देसिता ।
सतस्स भिक्खुनं दानं ददेय । सतानं भिक्खुनं दानं ददेयुं । सतस्मा भिक्खूहि अपेति कोचि । सतेहि
भिक्खूहि अपेत्ति केचि । सतस्स भिक्खुनं पत्तचीवरानि । सतानं भिक्खुनं पत्तचीवरानि । सतस्मि
भिक्खूसु मनं पतिद्वितं । सतेसु भिक्खूसु मनं पतिद्वितं । एवं सहस्रं सहस्रानीति । योजेतब्बं
दससहस्रं । सतसहस्रं दससतसहस्रान्ति । एथापि एसेवनयो । अयं पनेथ नयो । सतं खो भिक्खू
होन्ति । सतं खो इत्थियो होन्ति । सतं खो पियाति होन्ति । सहस्रादिसुपि एसेव नयो ।

दसस्स गणनस्स दसगुणितं कत्वा सतं होति । सतस्स दसगुणितं कत्वा सहस्रं होति ।
दससहस्रस्स दसगुणितं कत्वा सतसहस्रं होति । तं लक्ष्यन्ति वुच्यते । सतसहस्रस्स दसगुणितं कत्वा
दससतसहस्रं होति । दससतसहस्रस्स दसगुणितं कत्वा कोटि होति । सतसहस्रानं सतं कोटि नामाति
अत्थो । कोटिसतसहस्रानं सतं पकोटि । पकोटिसतसहस्रानं सतं कोटिप्पकोटि । कोटिप्पकोटि
सतसहस्रानं सतं नहुतं । नहुतसतसहस्रानं सतं निव्रहुतं । निव्रहुतसतसहस्रानं सतं अक्खोहिणि ।
अपरो नयो-एकं दसं सतं सहस्रं । दससहस्रं सतसहस्रं दससतसहस्रं । कोटि पकोटि कोटिप्पकोटि
नहुतं । निव्रहुतं अक्खोहिणीति एवं । एकतो पद्माय गुणीयमाना अक्खोहिणि । तेरसम ठानं हुत्वा
तिद्वृति । नव नागसहस्रानि नागे नागे सतं रथ । रथे रथ सतं अस्सा अस्से अस्से सतं नरा । नरे नरे
सतं कञ्जा एके किसं सतित्थियो । एसा अक्खोहिणी नाम पुबाचरियेहि भासिताति । अक्खोहिणीच
भिन्दूच अबुदंच निरबुदं । अहं अबबज्चेव अटटंच सुगन्धिकं । उप्पलं कुमुदज्चेव पुण्डरीकं पदुमं
तथा । कथानं महाकथानं असंखेयन्ति भासितो । कमो कच्चायने एसा पालिया सा विरुज्ज्ञाति ।
पालियन्तु कमो एवं वेदितब्बो निरबुदा । अबबं अटटं अहं कुमुदंच सुगन्धिकं । उप्पलं पुण्डरीकंच
पदुमन्ति जिनोब्रवीति ।

इति पदमञ्जरिया सङ्घानामानं ।
सत्तमो परिच्छेदो ।

पदमञ्जरिया पकरणी समता ।
सिद्धिरथ्य ।